

LUNDS
UNIVERSITET

Sociologiska institutionen

Självförverkligande viktigare än karriär

- En kvantitativ studie av ungas attityder till arbete

Författare: Helena Elofsson
Mastersuppsats: SOCM04, 30hp
Vårterminen 2018
Handledare: Mimmi Barmark

Abstract

Författare: Helena Elofsson

Titel: Självförverkligande viktigare än karriär - En kvantitativ studie av ungas attityder till arbete

Mastersuppsats: SOCM04, 30hp

Handledare: Mimmi Barmark

Sociologiska institutionen våren 2018

Det finns många olika diskussioner idag kring unga i relation till arbetsliv och arbetsmarknad. Sedan industriella revolutionen har lönearbete blivit en allt viktigare del av våra liv och vårt samhälle. Med anledning av detta vill jag undersöka vilka attityder unga har till arbete i Sverige idag. Ronald Inglehart presenterar en teori om att människors värderingar har förändrats till så kallade postmaterialistiska värderingar. Denna förändring av värderingar har framförallt ägt rum sedan andra världskrigets slut då människor har fått allt bättre uppväxtvillkor med ökad ekonomisk trygghet. Framväxandet av postmaterialistiska värderingarna kan också påverkas tillfälligt av nuvarande ekonomisk situation, detta enligt Inglehart kallat knapphetshypotesen. Syftet med uppsatsen är att undersöka ungas attityder till arbete i Sverige idag och hur dessa teoretiskt kan delas in och relateras till tidigare teoribildning om värderingar samt pröva om Ingleharts knapphetshypotes stämmer för ungas attityder till arbete i Sverige idag. Syftet undersöks kvantitativt främst med faktoranalys och regressionsanalys med enkätmaterial från Ungdomsbarometern.

Genom analys framkommer tre olika attityder till arbete i Ungdomsbarometerns material. Dessa är självförverkligande, altruistisk och karriärisk attityd till arbete. Attityderna delas sedan in i två grupper och de två förra är grundade i postmaterialistiska värderingar och den senare som en materialistisk värdering. Resultaten visar att postmaterialistiska värderingar och framförallt självförverkligande är viktigast för unga svenskar idag.

Prövning av knapphetshypotesen, d.v.s. att knapphet tillfälligt skulle sänka de postmaterialistiska förväntningarna, visar sig ha låg överensstämmelse med förväntningarna för ungas attityder till arbete.

Nyckelord: attityd till arbete, unga, postmaterialism, knapphetshypotes, självförverkligande, altruistisk, karriärisk

Populärvetenskaplig presentation

Sveriges unga, vad har de egentligen för attityd till arbete? Det är utgångspunkten för min undersökning. För att undersöka ungas attityd till arbete närmare använder jag en teori från Ronald Inglehart. Teorin handlar om hur människors värderingar har förändrats från materialistiska till så kallade postmaterialistiska värderingar. Förändringen av värderingar har framförallt ägt rum sedan mitten av 1900-talet då människor fått allt bättre uppväxtvillkor med ökad ekonomisk trygghet. Men de postmaterialistiska värderingarna kan också påverkas tillfälligt av nuvarande ekonomisk situation. Det kallas av Inglehart knapphetshypotesen. För att undersöka ungas attityd till arbete djupare undersöker jag hur attityderna kan delas in efter tidigare teoribildning och relateras till Ingleharts teori om postmateriella värderingar. Jag testar också om Ingleharts knapphetshypotes stämmer för ungas attityd till arbete. Detta undersöks med enkätmaterial från undersökningsföretaget Ungdomsbarometern.

Vilka attityder har då unga till arbete? Det visar sig att de kan beskrivas ha självförverkligande, altruistisk och karriärisk attityd till arbete. Efter djupare undersökning identifieras självförverkligande och altruistisk attityd som postmaterialistiska värderingar medan karriärisk attityd ses som en materialistisk värdering. Vanligast är att unga har självförverkligande attityd till arbete, följt av altruistisk. Minst vanlig är karriärisk attityd till arbete.

Knapphetshypotesen prövas för sin påverkan på attityder till arbete. Förväntningarna var att knapphet tillfälligt skulle sänka de postmaterialistiska värderingarna men detta visar sig till största del inte stämma.

Förord

Arbetsliv och arbetsmarknad har länge varit ett stort intresseområde för mig och att examensarbetets inriktning skulle vara just den har varit klart sedan länge. Hur arbetet däremot mer konkret skulle se ut har inte varit lika klart. Med dessa rader vill jag framföra ett tack till er som har varit till hjälp och stöd för mig under genomförandet av detta examensarbete.

Jag vill framföra ett särskilt tack till, min handledare, Mimmi Barmark som varit ett stort stöd under arbetets gång.

Ett stort tack till Ungdomsbarometern som låtit mig ta del av sitt material, utan det hade denna studie inte varit möjlig.

Ett mycket varmt tack, Patrik Andersson. Tack för att du har lyssnat på mig, mina många tankar och funderingar och tack för dina varma, uppmuntrande ord. Ett hjärtligt tack också till Saga som med sina få ord, varma leende och skratt tvingat mig till att ta välbehövliga pauser.

Tack!

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	2
1.1.1	Syfte	2
1.1.2	Frågeställningar	2
1.2	Begreppsdefinition	2
1.3	Avgränsningar och disposition.....	2
2	Teori och tidigare forskning.....	3
2.1	Postmaterialism och materialism	3
2.1.1	Knapphetshypotesen och socialisationshypotesen	4
2.1.2	Värderingsförändringar över tid och generation	5
2.1.3	Ingleharts undersökningsmetoder och kritik av desamma	6
2.1.3.1	Att pröva socialisationshypotesen och knapphetshypotesen.....	6
2.1.3.2	Att mäta postmaterialistiska värderingar.....	7
2.1.3.3	Kritik av Ingleharts sätt att mäta postmaterialism.....	8
2.1.3.4	Kritik av fokus på makronivå.....	9
2.2	Värderingar och attityder till arbete	10
2.2.1	Industriarbetares attityder till arbete	10
2.2.2	Fortsatta studier om värderingar och attityder till arbete	11
2.2.3	Fler studier kring värderingar och attityder till arbete	13
2.2.4	Skillnad i attityd till arbete mellan olika grupper.....	14
2.2.5	Attityder till arbete i relation till materialism och postmaterialism	17
2.3	Teoretisk indelning av attityder till arbete	18
2.3.1	Indelning av attityder till arbete i relation till materialism och postmaterialism	19
2.4	Teori och tidigare forskning i relation till min studie	20
3	Metod	21
3.1	Material och urval	21
3.2	Uppväxtvillkor för unga i Sverige.....	21

3.3 Förväntade samband och hypoteser	22
3.4 Analysstrategi.....	23
3.4.1 Faktoranalys	23
3.4.2 Index.....	25
3.4.3 Regressionsanalys	26
3.4.4 Interaktionseffekt	26
3.4.5 Kurvsamband	26
3.5 Presentation av oberoende variabler.....	26
3.6 Ett kritiskt realistiskt perspektiv på värderingar och attityder till arbete	28
4 Analys och resultat av urskiljande och indelning av attityder till arbete.....	28
4.1 Urskiljande av attityder	28
4.2 En ny klassificering av attityder till arbete.....	31
5 Analys och resultat av prövning av knapphetshypotesen.....	32
5.1 Fördelning av ungas attityder till arbete.....	33
5.2 Prövning av knapphetshypotesen i relation till attityder till arbete.....	33
5.2.1 Självförverkligande attityd till arbete.....	33
5.2.2 Karriärisk attityd.....	37
5.2.3 Altruistisk attityd till arbete.....	40
5.2.4 Sammanfattning av attityderna i relation till knapphetshypotesen	42
5.2.5 Sammanställning av övriga faktorerers inverkan på attityder till arbete.....	43
6 Slutsatser och avslutande diskussion.....	44
6.1 Utvecklingsmöjligheter för att studera ungas attityder till arbete	46
Referenser.....	48
Appendix 1	51
Appendix 2	53
Appendix 3	57
Appendix 4	58

1 Inledning

Om dagens arbetsliv och arbetsmarknad i Sverige går det ofta att läsa om individer som jobbar för mycket, som inte har något arbete alls (Thomasson 2018) och om individer som hittat sitt drömjobb (Andersson 2018). Mycket fokus handlar också om unga i relation till arbetslivet. Stigande och sjunkande ungdomsarbetslöshet (Bryngelson & Eckhardt 2018) och om unga som anses lata och inte vill jobba och om svårigheter på arbetsmarknaden med dåliga anställningsförhållanden (Al-Dewany 2018), men också om unga entreprenörer (Kotaleski 2018) i nya typer av jobb t.ex. youtubers (Karlsten 2016). Ungdomsgenerationen sägs också ställa nya krav på arbetsgivarna med fokus på livskarriär (TV4 2017). Det går också att läsa att unga i Sverige kommer i arbete allt senare än tidigare generationer. Etableringsåldern¹ för unga på arbetsmarknaden år 2017 var 29 år medan den 1987 var 21 år (Ungdomsbarometern & Scandia 2017).

Sedan industriella revolutionen har lönearbete blivit en allt viktigare och självklar del av våra liv. Stora förändringar av samhället har skett sedan dess och förändringarna fortsätter både för samhället och för arbetslivet. Det innebär att arbetslivet inte ser likadant ut nu som för tidigare generationer, varken i förutsättningar, krav eller mål. Tidigare fanns det en stor varuproduktion men den har efterhand bytts ut mot en ökande tjänstesektor. Allt större krav på utbildning och teoretisk kunskap men också ökade krav på flexibilitet (Hansen & Orban 2002). Beskrivningen av unga på arbetsmarknaden idag samt arbetsmarknadens utveckling får mig att undra vilka attityder till arbete som finns bland unga i Sverige idag som är i början av sitt arbetsliv.

Ronald Inglehart presenterar en teori om på vilket sätt och varför människors värderingar förändrats från framförallt andra hälften av 1900-talet och framåt. Dessa förändrade värderingar brukar, av Inglehart, beskrivas som postmaterialistiska värderingar. Kortfattat, menar Inglehart att orsaken till postmaterialistiska värderingar är goda uppväxtvillkor med hög grad av ekonomisk trygghet. Men dessa värderingar kan också påverkas tillfälligt av nuvarande ekonomisk situation, av Inglehart kallat knapphetshypotesen (Inglehart 2008: 131).

I och med ett samhälle och arbetsliv i förändring vill jag i mitt examensarbete fördjupa mig i ungas attityder till arbete i Sverige idag kopplat till tidigare teoribildning om värderingar samt Ingleharts teori om postmaterialism.

¹ Innebär att minst 75 % i en årskull i någon omfattning arbetar.

1.1 Syfte och frågeställning

1.1.1 Syfte

Det övergripande syftet är att undersöka ungas attityder till arbete i Sverige idag och hur dessa teoretiskt kan delas in och relateras till tidigare teoribildning om värderingar. Jag vill också pröva om Ingleharts knapphetshypotes stämmer för ungas attityder till arbete i Sverige idag.

1.1.2 Frågeställningar

- Vilka attityder till arbete har unga i Sverige idag?
- Hur kan ungas attityder till arbetet teoretiskt delas in och relateras till tidigare teoribildning om värderingar?
- Stämmer Ingleharts knapphetshypotes för ungas attityder till arbete i Sverige idag?

1.2 Begreppsdefinition

Värdering kan beskrivas som "... bedömning av ett föremål eller en företeelse utifrån en uppfattning av dess VÄRDE" (Brante & Fasth 1982: 119). Medan *attityd* kan skildras som "... ett varaktigt system av positiva eller negativa VÄRDERINGAR, känslor och HANDLINGAR gentemot något socialt OBJEKT" (Brante & Fasth 1982: 14).

I uppsatsen kommer jag att använda värdering som en mer generell bedömning av något. Medan attityd kommer att användas för att beskriva flera värderingar tillsammans gentemot ett specifikt objekt, i denna studie arbete.

Ytterligare en begreppsdefinition gäller *unga*, i denna studie kommer unga att utgöras av individer som är 19-35år.

1.3 Avgränsningar och disposition

Avsikten med uppsatsen är att utifrån Ungdomsbarometerens² material göra en tvärsnittstudie för unga i Sverige idag och inte att jämföra samma grupper vid flera tidpunkter. Intentionen är heller inte att göra en jämförande studie mellan generationer. Materialet ger endast möjlighet till att genomföra en tvärsnittsstudie.

Uppsatsen inleds med teori och tidigare forskning där en fördjupning av Ingleharts teori om värderingsförändringar genomförs. I samma kapitel behandlas också teori och tidigare

² Ungdomsbarometern (2018-05-01) är ett privat företag som arbetar med att göra kvantitativa undersökningar rörande ungdomar.

forskning för värderingar och attityder till arbete. Därefter följer ett metodavsnitt som redovisar material och urval samt de kvantitativa metoder som används för att undersöka uppsatsens syfte och frågeställningar. Varpå resultat och analys av densamma följer. Uppsatsen avslutas med en sammanfattande diskussion om innehåll och slutsatser samt förslag till fortsatt forskning.

2 Teori och tidigare forskning

Kapitlet är uppdelat i två större delar. I den första delen presenteras Ronald Ingleharts teori om postmaterialism och materialism. Den andra delen berör forskning och teori tydligare knutet till värderingar och attityder till arbete. Mot slutet av kapitlet knyts dessa två delar samman.

2.1 Postmaterialism och materialism

Nedan följer en genomgång av Ronald Ingleharts teori om postmaterialism och materialism. Teorin har valts för att den inbegriper idéer om värderingsförändringar över tid som går att använda för att förstå skillnader mellan grupper.

Inglehart (2008: 130) har en teori ex ante (från 1971) om ett generationsskifte av värderingar i västvärlden. I Ingleharts (1997: 81-83) teori ingår två dimensioner av värderingar. Den ena dimensionen är självförverkligande värderingar mot överlevnadsvärderingar, medan den andra dimensionen består av sekulära och rationella värderingar mot traditionella värderingar. Tillsammans kan dessa användas för att beskriva utvecklandet av så kallade postmoderna värderingar. I denna uppsats kommer enbart den första dimensionen (självförverkligande värderingar mot överlevnadsvärderingar) att användas. Denna dimension kan också beskrivas som postmaterialistiska mot materialistiska värderingar.

Inglehart (2008: 130) förutspår med sin teori, liksom nämnt tidigare, ett generationsskifte av värderingar. Gällande dimensionen för materialistiska och postmaterialistiska värderingar innebär det att värderingar kommer att gå från att vara materialistiska till att bli postmaterialistiska. Inglehart förutspår att värderingsförändringarna kommer att visa på minskad materialistisk oro, såsom oro för ekonomisk och fysisk säkerhet. De postmaterialistiska värderingarna kommer istället att öka. Exempel på sådana värderingar är vikten av frihet, självförverkligande, livskvalitet (Inglehart & Abramson 1994: 336),

självständighet, tillhörighet, estetisk och intellektuell tillfredsställelse (Inglehart 2008: 131). Resonemanget ovan bygger på två hypoteser som utvecklas i nästa avsnitt.

2.1.1 Knapphetshypotesen och socialisationshypotesen

Ingleharts teori om förändrade värderingar mellan generationer utgår ifrån två hypoteser, knapphetshypotesen och socialisationshypotesen. Enligt knapphetshypotesen prioriterar människor efter sina mest angelägna behov. Livsuppehälle och fysisk säkerhet är de främsta målen under knappa förhållanden och ses som materialistiska värderingar. Inglehart menar att alla människor strävar efter frihet och självständighet men knapphetshypotesen innebär att individens mest trängande behov blir det som prioriteras högst (Inglehart 2008: 131). Knapphetshypotesen visar på individens prioriteringar utifrån socioekonomiska levnadsförhållanden. Den antyder kortsiktiga förändringar och periodeffekter på värderingar (Inglehart & Abramson 1994: 337).

Socialisationshypotesen berör istället grundläggande förhållanden från uppväxten och hur dessa bidrar till värderingar på lång sikt. Socialisationshypotesen innebär att förändrade värderingar är en effekt av att olika generationer är uppvuxna under olika förhållanden. Individens attityd förändras inte direkt vid förändrade materiella förhållanden utan återspeglar ofta uppväxtförhållanden enligt socialisationshypotesen (Inglehart 2008: 131). Effekten av goda uppväxtförhållanden visas när en generation har vuxit upp och det är först då ökade postmaterialistiska värderingar blir synliga. Detta gör att värderingsförändringar i ett helt samhälle tar mycket lång tid eftersom det framförallt är generationsväxling som ger effekt på värderingar enligt Inglehart (2008: 132). När det gäller utvecklandet av postmaterialistiska värderingar påpekar Inglehart att det är individens subjektiva känsla av trygghet som avgör om postmaterialistiska värderingar utvecklas. Denna känsla av trygghet skapas enligt Inglehart av ett samhälles välfärdsinstitutioner och inkomstnivå, men också av den allmänna känslan av trygghet i samhället (Inglehart 2008: 132).

Inglehart motiverar generationsskiftet av värderingar på följande sätt. Genom människans historia har överlevnad och trygghet varit mycket osäkert, men sedan andra världskrigets slut har den ekonomiska tillväxten ökat och tillsammans med välfärdsstatens utbyggnad har människors överlevnad och trygghet ökat i långt utvecklade industrialiserade samhällen. Detta har skapat stor skillnad i värderingar mellan tidigare och senare generationer (Inglehart 2008: 131).

Sammanfattningsvis bildas individens grundläggande värderingar under uppväxten och påverkas av uppväxtvillkoren vilket beskrivs av socialisationshypotesen. Men eftersom knapphetshypotesen innehåller periodeffekter kan värderingar också påverkas av nuvarande förhållanden. Det innebär att det finns en inneboende motsättning mellan dessa hypoteser eftersom knapphet, enligt knapphetshypotesen, tillfälligt kan påverka individens värderingar till lägre postmaterialistiska värderingar trots en uppväxt under goda förhållanden såsom socialisationshypotesen antyder.

2.1.2 Värderingsförändringar över tid och generation

Det har genomförts flertalet studier (se t.ex. Inglehart 1997, 2008; Inglehart & Abramson 1994; Nový, Smith & Katrňák 2017) för att undersöka hypoteserna och teorin om värderingsförändringars giltighet. De studier jag tagit del av pekar i samma riktning och visar att postmaterialistiska värderingar generellt har ökat sedan 1970 då mätningar av postmaterialism inleddes av Inglehart (2008: 130).

Inglehart och Abramson (1994: 337-340) visas i en studie hur postmaterialistiska värderingsförändringar ägt rum från 1970 till 1992. Studien visar att européer har blivit alltmer postmaterialistiska i sina värderingar. Detta visar på generationsförändringar i värderingar eftersom generationerna byts ut efterhand i attitydmätningarna, äldre försvinner och yngre tar vid. Inglehart och Abramson visar statistiskt att yngre européer har alltmer postmaterialistiska värderingar (Inglehart & Abramson 1994: 337-340). I Sverige finns också en stark utveckling mot postmaterialistiska värderingar. Detta visas bl.a. i en mätning mellan 1981 till 1990. Den visar att Sveriges befolkning tydligt ökat i postmaterialistiska värderingar (Inglehart 1997: 157). Även vid en mätning 1995 hade Sverige fem gånger fler invånare med postmaterialistiska värderingar än med materialistiska värderingar (Inglehart 2008: 137). 2015 är Sverige ett av de länderna i världen med högst andel postmaterialistiska värderingar (World Value Survey 2018a).

Nový, Smith och Katrňák (2017) har undersökt postmaterialism och särskilt i relation till knapphetshypotesen genom kvantitativ undersökning med variabler på både mikro- och makronivå. Variabler på mikronivå innebär att variablerna kan skilja sig mellan olika individer t.ex. kön och ålder. Medan variabler på makronivå är variabler på samhällsnivå t.ex. BNP och inflation. Deras studie visar att Sverige har mest utbredda postmaterialistiska värderingar bland de 59 länder som deltog i undersökningen (Nový, Smith & Katrňák 2017: 691). Resultaten av variabler på mikronivå visar att yngre har mer postmaterialistiska

värderingar än äldre. Undersökningen visar även att de som är nöjda med sin ekonomiska situation och som beskriver sig tillhöra en högre klass har också högre postmaterialistiska värderingar. Enligt Nový, Smith och Katrňák (2017: 694) stämmer detta väl med knapphetshypotesen. Känslan av trygghet, som det kan innebära att vara nöjd med sin ekonomiska situation och tillhöra en högre klass, bidrar till ökade postmaterialistiska värderingar (Nový, Smith & Katrňák 2017: 694). Undersökningen visade också att Sverige var ett av de länder med högst samvariation mellan utbildningsnivå och postmaterialism. Den visade att en högre utbildningsnivå också gav ökade postmaterialistiska värderingar (Nový, Smith & Katrňák 2017: 694-695).

I samband med mätningar av värderingsförändringar mellan generationer kommer ofta livscykeleffekt in som en alternativ förklaring till skillnader mellan olika generationer (se t.ex. Berglund 2015: 164). Livscykeleffekt handlar om att värderingar förändras vid olika händelser i livet t.ex. att man börjar arbeta, skaffar barn eller går i pension. Dessa händelser inträffar ofta ungefär samtidigt för en generation. Om värderingar förändras som en följd av en livscykel istället för en generationseffekt kan Ingleharts socialisationshypotes avfärdas. Livscykeleffekt som förklaring till värderingsförändringar tillbakavisas av Inglehart och Abramson (1994: 336, 339-340) genom att långtidsstudier visat att givna generationer inte har blivit mer materialistiska allteftersom de åldrats.

Sammantaget visar studierna av Inglehart (1997, 2008), Inglehart och Abramson (1994) samt Nový, Smith och Katrňák (2017) att postmaterialistiska värderingar generellt har ökat i västvärlden. De visar också att Sverige är ett av de länder där postmaterialistiska värderingar är mest förekommande.

2.1.3 Ingleharts undersökningsmetoder och kritik av desamma

I följande stycken presenteras hur socialisations- och knapphetshypotesen kan kvantifieras och på så sätt prövas. Därefter förevisas ett sätt att undersöka postmaterialistiska värderingar. Efter detta följer kritik från andra forskare av mätmetoderna och sättet att använda variabler på mikro- och makronivå.

2.1.3.1 Att pröva socialisationshypotesen och knapphetshypotesen

Bakgrunden till värderingsförändringar är enligt Inglehart (2008: 131) socialisations- och knapphetshypotesen. För att kvantifiera socialisationshypotesen och göra uppväxtvillkoren i ett land möjliga att pröva används ofta ekonomisk tillväxt av Inglehart. En fördel med

ekonomisk tillväxt är att det är ett relativt enkelt mått att ta fram. En annan fördel med att använda ekonomisk tillväxt är att det gör det förhållandevis enkelt att jämföra olika länder. Det finns naturligtvis flera andra aspekter som också påverkar uppväxtvillkoren i ett land. Ett exempel är krig och konflikt men dessa kan vara svårare att mäta än ekonomisk tillväxt (Inglehart & Abramson 1994: 351).

De kortsiktiga periodeffekterna som förväntas enligt knapphetshypotesen kan enligt Inglehart och Abramson (1994: 341 - 342) starkt kopplas till inflation. Inflation innebär att penningvärdet minskar och en vanlig effekt av det är att priserna stiger (SCB 2017a). Inglehart och Abramson menar att när inflationen ökar i ett land, ökar också de materialistiska värderingarna medan de postmaterialistiska värderingarna sjunker. Detta eftersom ekonomisk osäkerhet bidrar till minskade postmaterialistiska värderingar enligt knapphetshypotesen. En sådan periodeffekt som förväntas enligt knapphetshypotesen innebär att ökningen av materialistiska värderingar är tillfällig och kan uppstå trots goda uppväxtvillkor enligt socialisationshypotesen. Goda uppväxtvillkor enligt socialisationshypotesen består av ekonomisk och fysisk säkerhet och trygghet (Inglehart & Abramson 1994: 341).

2.1.3.2 Att mäta postmaterialistiska värderingar

För att undersöka Ingleharts teori om värderingsförändringar behövs enligt Inglehart (2008: 133) långtidsstudier och undersökningar vid flera olika tidpunkter med ett stort antal svaranden. För att mäta materialism och postmaterialism använder Inglehart ofta följande fråga i World Value Survey³:

”Respondenterna fick frågan om vilka det egna landets två främsta mål borde vara utifrån följande fyra alternativ:

1. Upprätthålla ordningen i landet.
2. Ge människor mer att säga till om i viktiga regeringsbeslut.
3. Bekämpa stigande priser.
4. Skydda yttrandefriheten.”

(Inglehart & Abramson 1994: 352)

”Upprätthålla ordningen i landet” och ”bekämpa stigande priser” tolkas som materialistiska värderingar medan ”ge människor mer att säga till om i viktiga regeringsbeslut” och ”skydda yttrandefriheten” beskrivs som postmaterialistiska värderingar. Individer som valt från båda

³ World Value Survey är en organisation som regelbundet undersöker människors värderingar och övertygelser genom enkätundersökningar i nästan 100 länder (World Value Survey 2018b).

grupperna anses ha blandade värderingar mellan materialistiska och postmaterialistiska (Inglehart & Abramson 1994: 352).

Postmaterialism innehåller ett stort spektrum av värderingar, vilket beskrevs tidigare. Dessa fyra påståenden täcker inte in samtliga postmaterialistiska värderingar men kan ändå ge en indikation på om värderingarna tenderar att gå i riktning mot postmaterialism eller mer mot materialism. Det finns ytterligare två frågeset om fyra påståenden, sammanlagt 12 påståenden, som används för indelningar i postmaterialism och materialism. Inglehart och Abramson beskriver hur användandet av 12 påstående ger säkrare svar och indelning men också att detta sällan används eftersom det tar längre tid, kräver mer administration och ger ökade kostnader (Inglehart och Abramson 1994: 339).

Ett frågeset i WVS som används mer sällan än den tidigare presenterade men är närmre kopplad till arbete är: ”Här är några saker som människor brukar ta hänsyn till i sitt arbete. Vilken skulle du personligen placera först?... och vilken som nästa?

1. En bra lön så att du inte har några bekymmer med pengar.
2. Ett säkert jobb utan risk för nedläggning eller arbetslöshet.
3. Arbeta med människor som du gillar.
4. Utföra ett viktigt jobb som ger dig en känsla av skicklighet”

Påstående 1 och 2 ger materialistiska värderingar medan påstående 3 och 4 ger postmaterialistiska värderingar enligt Inglehart och Abramson (1994: 343).

2.1.3.3 Kritik av Ingleharts sätt att mäta postmaterialism

Att tolka och använda svaren från den ovan först presenterade och mest använda fyrvalsfrågan i World Value Survey⁴ har kritiserats av Clark och Dutt (1991). De hävdar att det läggs för stor vikt vid inflation och för lite vid arbetslöshet. De menar att arbete är en viktig komponent för ett lands materiella välfärd. Arbete och arbetslöshet borde därför också vara viktigt för utvecklandet av postmaterialistiska värderingar. Kortfattat hävdar de att svaren i fyrvalsfrågan blir feltolkade eftersom upplevd oro för arbetslöshet speglas i ”Ge människor mer att säga till om i viktiga regeringsbeslut” som ett sätt att påverka arbetslöshetsnivån. Det skulle i så fall innebära att en materialistisk värdering (oro för arbetslöshet) blir tolkad som postmaterialistisk eftersom Inglehart menar att ”Ge människor mer att säga till om i viktiga

⁴ ”Respondenterna fick frågan om vilka det egna landets två främsta mål borde vara utifrån följande fyra alternativ: 1. Upprätthålla ordningen i landet. 2. Ge människor mer att säga till om i viktiga regeringsbeslut. 3. Bekämpa stigande priser. 4. Skydda yttrandefriheten.” (Inglehart & Abramson 1994: 352).

regeringsbeslut” ska tolkas som en postmaterialistisk värdering (Clark & Dutt 1991: 910). Clark och Dutt genomförde en undersökning där ovanstående fyrvalsfråga ingår. Data är insamlad åren 1976- 1986. De undersökte bland annat hur nationell arbetslöshetsnivå inverkar på postmaterialistiska värderingar. De fann att nationell arbetslöshetsnivå bidrar till att höja de postmaterialistiska värderingarna enligt detta sätt att mäta. Det är alltså motsatsen till det knapphetshypotesen antyder. Clark och Dutt gör gällande att denna motsägelse uppstår eftersom ett påstående om arbetslöshet saknas i fyrvalsfrågan (Clark & Dutt 1991: 911).

För att bemöta denna kritik undersökte också Inglehart och Abramson (1994: 344) vilken inverkan nationell arbetslöshetsnivå har på postmaterialistiska värderingar. De använde data som sträckte sig från åren 1970-1992, vilket var en längre tidsperiod än Clark och Dutt använde i sin undersökning. Inglehart och Abramson fann då inget tydligt samband mellan nationell arbetslöshetsnivå och postmaterialistiska värderingar. Inglehart och Abramson undersökte även *oro för arbetslöshet* på individnivå (alltså inte nationell arbetslöshetsnivå utan individens egen uppfattning i frågan). De fann att oro för arbetslöshet leder till ökade materialistiska värderingar. Oro för arbetslöshet kan alltså kopplas till periodeffekten i knapphetshypotesen om den mäts med variabler på individnivå enligt Inglehart och Abramson (1994: 342–343).

2.1.3.4 Kritik av fokus på makronivå

Nový, Smith och Katrňák (2017) har, gjort en fördjupande studie om knapphetshypotesen och undersökte faktorer på makro- och mikronivå i relation till postmaterialism. De menar att Inglehart starkt betonar faktorer på mikronivå men att teorin främst bygger på makroteori (Nový, Smith & Katrňák 2017: 683-684). Nový, Smith & Katrňák menar att det finns flera mått för att mäta länders socioekonomiska utveckling, t.ex. BNP per capita och HDI⁵. Men de menar också att dessa mått enbart kan mäta den objektiva nivån av trygghet och inte den subjektivt upplevda tryggheten (Nový, Smith & Katrňák 2017: 686-687). Inglehart själv menar också att det är den subjektiva upplevelsen av trygghet som avgör nivån av postmaterialism (Inglehart 2008: 132). Nový, Smith & Katrňáks studie visar att det finns ett väsentligt samspel mellan mikro- och makronivå-variabler. Däremot fann de att variabler på makro- och mikronivå inte verkar ta ut effekten av varandra. De fann att ekonomisk utveckling på makronivå istället kan förstärka inverkan av individuella faktorer. Ett exempel

⁵ BNP per capita är bruttonationalprodukten per invånare. Beskriver storleken på ett lands ekonomi uppdelat på antalet invånare i landet (SCB 2018b). HDI står för Human Development Index och mäter tre områden: förväntad livslängd, utbildning och inkomst (BNP per invånare) (Globalis 2018).

på detta är att god makroekonomisk utveckling i ett land kan förstärka utbildningsnivåns inverkan på postmaterialistiska värderingar (Nový, Smith & Katrňák 2017: 697-698).

2.2 Värderingar och attityder till arbete

I den första delen av kapitlet har det getts ett bredare perspektiv på värderingar och värderingsförändringar med utgångspunkt i Ingleharts teori om postmaterialism. Fortsättningen av detta kapitel kommer att ägnas mer specifikt åt teori och tidigare forskning kring värderingar och attityder till arbete. Det har gjorts flera andra studier om attityder till arbete. Jag kommer att inleda med att presentera en tidig studie på området genomförd av Goldthorpe, Lockwood, Bechhofer och Platt från 1968. En av de forskare som direkt bygger vidare på Goldthorpe et al.'s studie är Berglund. Hans forskning om attityder till arbete kommer att ges mycket utrymme i kommande avsnitt. Berglund har genomfört flera studier på området. Jag kommer även att presentera ett antal andra studier kring värderingar och attityder till arbete. Kapitlet avslutas med en indelning av attityder till arbete efter olika mål och denna indelning relateras sedan till postmaterialism och materialism.

2.2.1 Industrierbetares attityder till arbete

The Affluent Worker: Industrial Attitudes and Behaviour är en tidig studie som bl.a. beskriver attityder till arbete genomförd av Goldthorpe, Lockwood, Bechhofer och Platt 1968. Studien redogör för ett urval av välbärgade industrierbetares attityder och beteenden i relation till deras anställning. I urvalet ingår enbart män (Goldthorpe et al. 1968: 1,5). Här kommer jag att presentera de attityder till arbete som framkommit i studien. Attityderna till arbete är *instrumentell*, *solidarisk* och *byråkratisk*. Inom den instrumentella attityden ses arbetet främst som ett medel för försörjning och fritiden är det viktiga i livet. Arbetet ses som enbart en uppoffring och görs för yttre belöningar snarare än inre. Relationen till arbetsgivaren upprätthålls så länge det ses som ekonomiskt lönsamt (Goldthorpe et al. 1968: 38-39). Goldthorpe et al. (1968: 41) beskriver att alla dessa attityder till arbete i industrisamhället i grunden är instrumentella. De följande attityderna kan därför beskrivas som avvikelser från den instrumentella.

Det finns likheter mellan byråkratisk och solidarisk attityd bl.a. genom att arbetet är en viktig del av arbetarens liv, samt att arbete och fritid inte definieras av en skarp gräns. De största skillnaderna är varför de anser att arbetet är en viktig del av deras liv. Inom den solidariska attityden är sociala relationer och lagarbete det som gör arbetet viktigt. Det blir ett

mål i sig utöver lönen och ger emotionella belöningar. Inom den byråkratiska attityden är det istället lojalitet och plikt mot organisationens målsättningar som gör arbetet till en viktig del av arbetarens liv. Inom den byråkratiska attityden finns förväntningar på karriär inom organisationen, vilket som medför social status, ökande lön och långsiktig säkerhet. Även inom den solidariska attityden finns en lojalitetsdimension, men annorlunda än den i den byråkratiska attityden på så sätt att lojaliteten i första hand finns med kollegorna och arbetsgruppen. Likheter mellan den instrumentella och solidariska attityden till arbete är att de båda arbetar för lön enligt Goldthorpe et al. (1986: 39-41) men till skillnad från den byråkratiska attityden är det inte främst med förväntningar om hög och ökande lön. Om det strider mot normerna inom arbetsgruppen kan individer med den solidariska attityden till och med avstå från höjd lön (Goldthorpe et al. 1968: 39-41).

Goldthorpe et al.:s medvetet begränsade urval kan självfallet påverka utfallet av de värderingsdimensioner som framkom. Studiens tidiga utförande (1968) bidrar också till att dessa attityder kan behöva revideras för att beskriva attityder i nuvarande arbetsliv. Jag finner trots detta att en grund i dessa indelningar av attityder till arbete är relevanta för min fortsatta studie.

2.2.2 Fortsatta studier om värderingar och attityder till arbete

Berglund har genomfört en omfattande studie om attityder till arbete 2001. Undersökningen omfattar Sverige, Norge, Tyskland, Frankrike, USA och Storbritannien. Studien tar avstamp i de attityder Goldthorpe et al. beskriver och vidareutvecklar dem. Berglund använder Goldthorpe et al.:s attityder till arbete som idealtyper och gör en teoretisk uppdelning med hjälp av Webers handlingsmål och handlingstyper (Berglund 2001: 60-62). Ett handlingsmål med arbete kan vara karriär eller lön medan handlingstyperna kan vara målrationella eller värderationella enligt Berglund (2001: 60-62).

Handlingsmålet inom den byråkratiska attityden till arbete är karriär enligt Berglund medan det inom instrumentell och solidarisk attityd till arbete istället är lön som är handlingsmålet. Byråkratisk och solidarisk attityd till arbete beskrivs av Berglund innehålla en värderationell handlingstyp där lojalitet mot organisationen eller kollegorna är viktiga och genom den skapas ett egenvärde. Den instrumentella attityden kan istället beskrivas inrymma en målrationell handlingstyp enligt Berglund eftersom arbetet i sig inte har något egenvärde för individen. Med instrumentell attityd till arbete består syftet med arbetet av ett strikt

ekonomiskt kalkylerande för att öka den individuella vinsten med arbetet (Berglund 2001: 60-62).

Berglund (2001: 62-63) fortsätter teoretiskt att utveckla en fjärde typ av attityd till arbete. Den beskrivs som individualistisk. De teorier som Berglund använder för att utveckla denna fjärde attityd till arbete berör det alltmer individualiserade samhället (Berglund 2001: 63-77). Individer med en individualistisk attityd till arbete strävar mot karriär före lön men saknar lojalitet med organisationen, till skillnad från de med byråkratisk attityd till arbete där individuell målsättning är det viktiga. Kännetecknande för individualistisk attityd till arbete är enligt Berglund (2001: 77, 81-82) strävan efter personlig utveckling, karriär, självständighet och att själv styra över gränsen mellan arbete och fritid.

Berglund fortsätter att vidareutveckla indelningen av dessa fyra attityder till arbete med stöd av empirisk undersökning samt teori. I samband med den empiriska undersökningen väljer Berglund att förändra två av namnen på attityderna. Detta beror på att han i sitt material inte kan finna vissa aspekter av attityderna och därmed är den tidigare beskrivningen inte relevant. Byråkratisk attityd till arbete blir till materialistisk attityd till arbete eftersom lojalitet mot företaget saknas. Materialistisk attityd till arbete representerar hög lön och goda karriärmöjligheter. Solidarisk attityd till arbete blir till altruistisk attityd till arbete när den sociala delen med kollegorna saknas och ersätts istället av en dimension av att hjälpa andra människor (Berglund 2001: 85-86).

Berglund fortsätter studien med att gå bortom attityder till arbete i sig och övergår till att istället beskriva arbetsituationer när dessa attityder kan uppstå (Berglund 2001: 101). Han använder social hierarki (över- och underordnade positioner i arbetslivet) och social integration (lojalitet mot organisationen). Jag kommer inte gå vidare in på detta resonemang här då jag inte finner att det bidrar till min studie.

På olika sätt har Berglund fortsatt att undersöka attityder till arbete efter studien från 2001. I en studie från 2012 genomförde han en liknande empirisk studie som den ovan beskrivna från 2001. Berglund fann ett snarlikt resultat och jag kommer därför inte att gå in mer på den studien här. I en studie från 2015 undersökte Berglund åter olika attityder till arbete. Denna gång i Västsverige som en del av SOM-undersökningen⁶. Han nyttjar de fyra attityderna, *individualistisk*, *karriäristisk* (tidigare *materialistisk*), *altruistisk* och *instrumentell*, som har framkommit i hans tidigare analys av attityder till arbete (se Berglund 2001, 2012). De fyra

⁶ Samhälle, opinion, medier. Datainsamling sker genom SOM-institutet (2017).

attityderna till arbete som Berglund använder presenteras i tabell 1 med indelning efter handlingsmål och handlingstyp.

Tabell 1 Berglunds indelning av attityder till arbete efter handlingsmål och handlingstyp⁷.

	Målrationell	Värderationell
Karriär	Individualistisk	Materialistisk/ Karriäristisk
Lön	Instrumentell	Altruistisk

I samband med Berglunds indelning av attityderna till arbete utifrån handlingsmålen lön och karriär gör jag en reflektion kring altruistisk attityd till arbete. Enligt beskrivningen av altruistisk attityd till arbete, med fokus på att hjälpa andra människor, finner jag det svårt att se att det inom den attityden skulle vara särskilt motiverande med lön. I synnerhet med Goldthorpe et al.:s (1968: 41) resonemang i åtanke, om att det inom samtliga attityder till arbete finns en motivation av att arbeta för lön. Jag finner heller inte att den altruistiska attityden till arbete skulle passa med handlingsmålet karriär. Jag ställer mig tvekan till lämpligheten i Berglunds indelning efter handlingsmål. Detta är något som jag återkommer till i avsnittet *Teoretisk indelning av attityder till arbete* i detta kapitel.

2.2.3 Fler studier kring värderingar och attityder till arbete

Som jag beskrev i inledningen av denna kapiteldel har det producerats flera studier kring värderingar och attityder till arbete. Dessa studier har dock arbetats fram med hänsyn till olika utgångspunkter. Gemensamt är att de landar i ungefär samma värderingsdimensioner, likande Goldthorpe et al. (1968) och Berglund (2001, 2015). Nedan följer en kort redovisning av dessa studier.

Ros, Schwartz och Surkiss (1999) beskriver fyra olika attityder till arbete genom att utgå ifrån grundläggande individuella värderingar. De attityder till arbete som de funnit är *social*, *instrumentell*, *prestigefull* och *individuell*. Ros, Schwartz och Surkiss (1999: 54) gör en uppdelning av värderingar och attityder till arbete som uppfattningar om åtråvärda slutmål (t.ex. hög lön) eller själva processen av att arbeta (t.ex. att arbeta i lag).

Cennamo och Gardner (2008) undersöker attityder till arbete utifrån tre generationer (födda år 1946-1961, 1962- 1979 samt 1980 och framåt) på Nya Zeeland. Deras indelning

⁷ Tabellen är en omgjord variant av en av Berglunds (2001: 77) tabeller, innehåller även information från Berglund 2015.

liknar till stor del Goldthorpe et al. (1968), Berglund (2001, 2015) och Ros, Schwartz och Surkiss (1999) men de gör en indelning i sex olika attityder istället. Dessa attityder till arbete är *instrumentell*, *individuell*, *altruistisk*, *status*, *frihet* och *social*. Även de använder två principer för indelning av attityder till arbete. Den ena principen är den konsekvens eller slutprodukt som arbetet för med sig, exempelvis lön. Den andra principen är själva processen av att arbeta, att arbetet i sig ska ge ett mervärde. Ett exempel på detta är intellektuell stimulering och utmaning.

Ytterligare en studie och resultatet av den presenteras här. Den skiljer sig från tidigare presenterade studier då den inte går igenom attityder till arbete på samma sätt. Den anses ändå viktig då den använder Ingleharts teori om postmaterialism som förklaring till organisations- och arbetsrelaterade fenomen. Studien gjord av Yeganeh (2017: 131-133) använder, liksom tidigare presenterade studier, två principer för indelning av värderingar och attityder till arbete. Den ena beskriver materiella värderingar med fokus på lön, ledighet, befordringar och arbetsförhållanden. Medan den andra framställer inre belöningar såsom självförverkligande, socialt ansvarstagande och kompetens.

Yeganeh undersökte sex olika områden av arbetsrelaterade värderingar och attityder⁸. Han fann att resultatet av undersökta variabler till mycket stor del kan förklaras av teorier om postmaterialism. Utöver direkt postmaterialistiska värden beskrev han värden som följer med en bredare kulturell förändring i samband med utvecklingen av postmaterialism. Han fann bland annat att arbete får en mindre central plats i människors liv, diskriminering mot kvinnor och utländska arbetare minskar och de ses istället som en tillgång. Självförverkligande och andra högre behov får också ökad betoning (Yeganeh 2017: 141).

2.2.4 Skillnad i attityd till arbete mellan olika grupper

Detta avsnitt inleds med en längre genomgång av resultaten av Berglunds studier från 2001 och 2015 samt Cennamo och Gardners studie från 2008, detta i relation till olika bakgrundsfaktorer. Därefter följer en kortare genomgång av skillnad i attityd till arbete mellan Sverige och fem andra länder. Avsnittet avslutas med en sammanfattning av de viktigaste resultaten i relation till min studie.

I alla tre studierna (Cennamo och Gardner 2008: 898-902; Berglund 2001: 178, 185, Berglund 2015: 169-171) rankas karriäristiska värderingar till arbete högre av den yngsta generationen än av äldre generationer. Men Cennamo och Gardner (2008: 898-902) fann

⁸ Inre och yttre arbetsvärderingar, attityder till jämställdhet mellan könen, attityder till utländska arbetare, attityder till arbete och fritid, attityder till arbetets centralitet i livet och attityder till lön för prestation.

också att samtliga generationer skattar karriärlistiska värderingar lägre och andra värderingar högre.

För individualistisk attityd till arbete råder det blandade resultat. Berglund (2001: 185, 2015: 172-173) fann att mellangenerationen⁹ värderar individualistisk attityd till arbete högst men också att när detta kontrolleras för respondenter med barn försvinner skillnaden till äldre generationer d.v.s. en tydlig indikation på en livscykeleffekt. Berglund (2015: 173) fann också att, den yngsta generationen, dvs. 90-talister, är minst individualistisk i sin attityd till arbete. Cennamo och Gardner (2008) såg istället att frihetsrelaterade värderingar (kan enligt mig ses som en del av den individualistiska attityden till arbete) ökade för varje yngre generation, alltså ett motsatt resultat till Berglunds (2001, 2015) studier.

Altruistisk attityd till arbete visar även den ett blandat resultat. Berglund (2015: 172) fann att altruistisk attityd stiger med ålder och att den yngsta generationen är den minst altruistiska i sin relation till arbete. Cennamo och Gardner (2008: 898-902) fann istället att den sociala komponenten, en del av altruistisk attityd till arbete, blev rankat som den viktigaste värderingen i samtliga åldersgrupper.

I Cennamo och Gardners (2008: 900) studie blev anställningsskydd och lön, av mig tolkat som delar av den instrumentella attityden till arbete, varken rankat lägst eller högst bland övriga attityder till arbete i någon av åldergrupperna. Berglund (2001: 184) kunde heller inte bekräfta någon skillnad mellan olika åldrar i relation till instrumentell attityd.

Sysselsättning undersöks enbart i form av arbetande eller ej. Resultaten visar att förvärvsarbetande har lägre karriärlistisk attityd till arbete än de som inte förvärvsarbetar (Berglund 2015: 169-171). För övriga attityder till arbete finns inga mätbara resultat (Berglund 2015: 172-173).

Det visar sig att kvinnor har mer karriärlistisk (Berglund 2015: 169-171), individualistisk (Berglund 2001: 185) och altruistisk attityd till arbete än män (Berglund 2001: 185, 2015: 172). Instrumentell attityd till arbete är däremot vanligare bland män, manuella arbetare, servicearbetare samt lågutbildade (Berglund 2001: 185). Altruistisk attityd till arbete är i Sverige vanligare för lågutbildade (Berglund 2001: 182). Individualistisk och karriärlistisk attityd till arbete är vanligare bland de med en längre utbildning (Berglund 2015:170-173).

Resultaten för sektor blir följande. Anställda i offentlig sektor har en mer altruistisk attityd till arbete (Berglund 2001: 185, 2015: 171). Det gäller även för anställda i ideell sektor

⁹ Den så kallade mellangenerationen är född vid olika år beroende på när studierna är genomförda. I Berglunds studie från 2001 är födelseåren för mellangenerationen 1948-1967. I Berglunds studie från 2015 är födelseåren för mellangenerationen istället 1960-1979.

(Berglund 2015: 171). Individualistisk attityd till arbete är vanligare för arbetande i ideell än privat sektor. Motsatt förhållande råder för karriärisk attityd till arbete (Berglund 2015: 170-171). För instrumentell attityd till arbete finns inget mätbart resultat (Berglund 2001: 184).

Berglund undersökte år 2015 position i arbetslivet (arbetare, tjänsteman eller företagare) i relation till attityder till arbete. Det visar sig något förvånande att företagare har lägre karriärisk attityd till arbete än arbetare. Det är vanligare att tjänstemän och företagare än arbetare har en individualistisk attityd till arbete (Berglund 2015:173). För altruistisk attityd till arbete finns inget mätbart resultat för position i arbetslivet (Berglund 2001: 182, Berglund 2015: 172)

Vid undersökning av respondenter med barn visar det sig att vara förälder ger en mer altruistisk och individualistisk attityd till arbete (Berglund 2015: 171-174).

Karriärisk attityd till arbete visar sig vara mer utbredd bland födda utanför Europa än i en svensk storstad. Födda på svenska landsbygden har lägre karriärisk attityd till arbete än uppväxta i storstäder. Gällande uppväxtplats är resultaten svåravlästa för altruistisk och individualistisk attityd till arbete med få mätbara resultat (Berglund 2015: 169-173) och för instrumentell attityd till arbete finns inga resultat. Nuvarande bostadsort visar att karriärisk attityd till arbete är vanligare bland stadsboende och mindre vanligt på landsbygden. Övriga attityder till arbete har inga mätbara resultat (Berglund 2015:169-174).

Vid jämförelse mellan sex olika länder¹⁰ framkommer det att Sverige har den högsta sannolikheten för att individer har en individualistisk attityd till arbete. I USA är altruistisk attityd till arbete betydligt vanligare än i de andra jämförda länderna. För den karriäriska attityden till arbete har Sverige och Norge de lägsta värdena medan USA tydligt har det högsta. Den instrumentella attityden till arbete är vanligare i Frankrike, Storbritannien och USA än i Sverige, Norge och Tyskland. I Sverige är individualistisk attityd vanligast följt av altruistisk och karriärisk attityd, lägst rankas instrumentell attityd till arbete (Berglund 2001: 92, 197-198).

Min studie inriktar sig framförallt mot unga svenskars attityd till arbete. Utifrån ovan framställda tidigare forskning beskrivs svenskar (inte uppdelat på ålder) ha den högsta sannolikheten att ha en individualistisk attityd till arbete jämfört med de andra länderna i studien. Inom Sverige är rankningen i fallande ordning individualistisk attityd, altruistisk attityd, karriärisk attityd och instrumentell attityd till arbete (Berglund 2001: 92, 197-198).

¹⁰ Sverige, Norge, Tyskland, Frankrike, USA och Storbritannien.

Sammanfattningsvis har unga också visat sig ha mer frihetsrelaterade värderingar (liknas vid en del av den individualistiska attityden) än äldre generationer (Cennamo och Gardner 2008: 898-902). Men unga har också visat sig värdera karriärisk attityd till arbete högre än äldre (Berglund 2001: 178, 185, Berglund 2015: 169-171) vilket även Cennamo och Gardners (2008: 898-902) studie visar men de fann också att den rankas lägre än övriga attityder även av unga. De unga har också visat sig vara minst altruistiska i sin attityd till arbete (Berglunds 2015: 175). Anställningsskydd och lön (som en del av instrumentell attityd till arbete) har i Cennamo och Gardners (2008: 898-902) studie visat sig vara varken lägst eller högst värderat av de unga.

2.2.5 Attityder till arbete i relation till materialism och postmaterialism

Berglund, vars studier om attityder till arbete har presenterats tidigare i detta kapitel, har även undersökt attityderna till arbete i relation till Ingleharts teori om postmaterialism. Här presenteras denna del av Berglunds undersökning från 2001.

I Berglunds studie om attityder till arbete från 2001 gör han kopplingar till Ingleharts teori om postmaterialistiska värderingar i relation till ålder. Berglund menar att den individualistiska attityden till arbete kan vara ett uttryck för postmaterialistiska värderingar genom betoning av självständighet. I sin empiriska undersökning av den individualistiska attityden till arbete använder Berglund (2001: 89, 2015: 169) enbart variabler som speglar den självständiga och flexibla delen. Självförverkligande som också är en dimension av den individualistiska attityden till arbete speglas inte av variablerna som används. Enligt mig borde även den självförverkligande delen av individualistisk attityd till arbete kunna kopplas till postmaterialism. Enligt Berglund (2001: 169) kan den materialistiska/karriäriska attityden till arbete förbindas till Ingleharts beskrivning av materialism genom fokus på hög lön. Även om Berglund (2001: 179) beskriver sig finna en koppling mellan materialistisk/karriärisk attityd till arbete och materialistiska värderingar ställer han sig ändå något tvekan till om det faktiskt är en bra indikator för materialism i Ingleharts mening. Utifrån min tolkning av materialism i Ingleharts mening borde instrumentell attityd till arbete vara en tydligare indikator för materialism. Berglunds (2001: 179-181) undersökning visar att materialistisk/karriärisk attityd till arbete minskar med ålder, d.v.s. att äldre tenderar att ha mindre materialistisk/karriärisk attityd till arbete än yngre. Om materialistisk/karriärisk attityd till arbete är en bra indikator för materialism i Ingleharts mening och under förutsättning att Ingleharts teori stämmer borde resultatet vara det motsatta. För den

individualistiska attityden till arbete är resultatet för ålder inte heller är entydigt med Ingleharts teori ¹¹.

2.3 Teoretisk indelning av attityder till arbete

I detta avsnitt följer en teoretisk indelning av attityder till arbete utifrån tidigare forskning. Vid genomgång av tidigare forskning kring attityder till arbete kunde fyra ungefär likvärdiga attityder urskiljas. Här används Berglunds begrepp från 2015 för att beskriva dessa. De är individualistisk, karriäristisk, instrumentell och altruistisk attityd till arbete.

Teoretiskt kan begreppen särskiljas från varandra. Berglund (2001: 77-78) beskriver teoretiskt en uppdelning med stöd av handlingsmål (lön eller karriär) och handlingstyp (målrational eller värderationell). Cennamo och Gardner (2008) beskriver liknande principer. Den konsekvens eller slutprodukt som arbetet för med sig, deras exempel är lön. Den andra principen är själva processen av att arbeta, arbetet i sig ska ge ett mervärde. Deras exempel är intellektuell stimulering och utmaning. Liknande beskrivningar finns hos Ros, Schwartz och Surkiss (1999: 54) som uppfattningar om åtråvärda slutmål t.ex. hög lön eller själva processen av att arbeta t.ex. lagarbete. Även Yeganeh (2017: 132-133) använder två principer. En om materiella värderingar med fokus på lön, ledighet, befordringar och arbetsförhållanden och en princip om inre belöningar såsom självförverkligande och utförande, socialt ansvarstagande och kompetens.

Goldthorpe et al. (1968) beskrev den instrumentella attityden som en sorts grundinställning till arbete och de övriga som avvikande från denna. Grunden i att alla arbetar för lön, på något sätt, gör att jag inte finner att de handlingsmål i form av lön och karriär som Berglund använder som meningsfulla för indelningen. Uppdelningen finner jag också haltar särskilt för altruistisk attityd. Att det inom altruistisk attityd särskilt skulle vara motiverande med lön känns svårbegripligt. Karriär som motivation upplevs inte heller som en lämplig dimension för att beskriva altruistisk attityd. Indelningen efter handlingsmål finner jag också svårtolkad för karriäristisk attityd som beskrivs motiverad av hög lön, status och avancemang. Enligt min uppfattning är denna attityd både motiverad av hög lön och karriär och borde därmed befinna sig i båda grupperna av handlingsmål.

Mot bakgrund av ovanstående skapas en ny gruppindelning av attityder till arbete. De två överordnade målen som används är *slutprodukt* och *arbetets innehåll*. Slutprodukt som mål

¹¹ Berglund gör också kopplingar mellan bredare post-materiella värderingar och den individualistiska attityden till arbete. Han finner viss ökad överensstämmelse men inte fullt ut belägg för att Ingleharts teori stämmer (Berglund 2001: 200).

stämmer in på instrumentell (lön och ekonomisk trygghet) och karriärstisk attityd (status och hög lön). Fokus är framförallt på utkomsten av arbetet, det materiella som arbetet bidrar med. De som istället har arbetets innehåll som mål är altruistisk (bidra till samhället och det sociala i arbetet) och individualistisk attityd till arbete (självförverkligande, intellektuellt stimulerande, självständighet och flexibilitet). Berglund klassificerade individualistisk attityd som målrationell bl.a. då den saknade lojalitet mot arbetsgivaren. Här är det istället fokus på att individen vill utveckla sig själv med hjälp av arbetet. Det är viktigt att arbetet ger ett mervärde i sig, något annat än lön och status. Min indelning av attityder till arbete finns i tabell 3. Den teoretiska indelningen av attityder till arbete är tänkt som idealtyper. I verkligheten kan individen ha värderingar som finns i flera värderingsdimensioner.

Tabell 3 Indelning av attityder till arbete utifrån målen slutprodukt och arbetets innehåll.

Slutprodukt	Arbetets innehåll
Karriärstisk	Individualistisk
Instrumentell	Altruistisk

2.3.1 Indelning av attityder till arbete i relation till materialism och postmaterialism

I detta avsnitt kommer de fyra idealtypiska attityderna till arbete från tidigare forskning att relateras till materialism eller postmaterialism.

Slutprodukt som mål med arbetet tolkas enligt mig som materialistiska mål och även materialism i Ingleharts mening. Särskilt tydligt är detta för den instrumentella attityden med sitt fokus på trygghet och lön. Arbetets innehåll tolkar jag som ett uttryck för postmaterialism med mål bortom de direkt materialistiska värdena. Särskilt tydligt finner jag detta för den individualistiska attityden med fokus på självförverkligande. För att förtydliga dessa kopplingar används en av Ingleharts fyrvälsfrågor (Inglehart och Abramson 1994: 343). ”Här är några saker som människor brukar ta hänsyn till i sitt arbete. Vilken skulle du personligen placera först?... och vilken som nästa?

1. En bra lön så att du inte har några bekymmer med pengar.
2. Ett säkert jobb utan risk för nedläggning eller arbetslöshet.
3. Arbeta med människor som du gillar.
4. Utföra ett viktigt jobb som ger dig en känsla av skicklighet”

Dessa påståenden kan, enligt mig, tydligt kopplas till attityder till arbete. Påstående 1 och 2 ger materialistiska värderingar (Inglehart och Abramson 1994: 343) och bör också kunna tolkas som instrumentell attityd till arbete. Första påståendet kan också tolkas som karriärlistisk, med fokus på *en bra lön*. Påstående 3 och 4 ger postmaterialistiska värderingar (Inglehart och Abramson 1994: 343) och kan kopplas till individualistiska och altruistiska attityder. Påstående 3 kan knytas till den sociala delen i altruistisk attityd och påstående 4 till den självförverkligande delen i individualistisk attityd. Påstående 4 om att utföra ett viktigt jobb kan också förbindas till altruistisk attityd med fokus på att bidra till ett bättre samhälle.

2.4 Teori och tidigare forskning i relation till min studie

I detta kapitel, teori och tidigare forskning, har jag presenterat Ingleharts teori om postmaterialism och värderingar som förknippas med det samt de två, enligt Inglehart, bakomliggande hypoteserna, socialisations- och knapphetshypotesen. Därefter följde en genomgång av olika studier kring värderingar och attityder till arbete. De mest framträdande attityderna till arbete har visat sig vara, här med Berglunds (2015) begrepp, instrumentell, altruistisk, karriärlistisk och individualistisk attityd till arbete. I detta avsnitt följer en genomgång av vad jag kommer att ta med mig vidare från detta kapitel.

I analyskapitlet kommer de attityder till arbete som presenterats här, att relateras till de attityder till arbete som jag finner i min undersökning. Även resultaten för Berglund (2001, 2015) och Cennamo och Gardner (2008) kommer att relateras till mitt eget resultat. I analyskapitlet kommer även de olika principer för indelning av attityder till arbete som presenterats i detta kapitel att användas för att göra en teoretisk uppdelning av ungas attityder till arbete. Den teoretiska indelningen av värderingar kommer också att relateras till Ingleharts teori om materialism och postmaterialism i analysavsnittet.

En del av syftet med min uppsats är att pröva om Ingleharts knapphetshypotes stämmer för ungas attityder till arbete i Sverige idag. Med stöd av Nový, Smith, & Katrňák (2017) kommer jag att pröva knapphetshypotesen i relation till attityder till arbete utifrån ett mikroperspektiv. Jag finner att ett mikroperspektiv är att föredra eftersom jag enbart undersöker ungas attityder till arbete i Sverige och svenska ungdomar befinner sig i samma makroekonomiska förhållanden just nu och är uppväxta under samma makroekonomiska förhållanden (kan finnas undantag, t.ex. uppvuxen utomlands). Även om Inglehart oftast använder variabler på makronivå har Inglehart och Abramson (1994: 342–343) funnit att vissa variabler ibland mäts bäst på mikronivå, i deras fall *oro för arbetslöshet*.

3 Metod

Kapitlet kommer inledas med en genomgång av valt material och urval, för att sedan kort beskriva uppväxtvillkoren för unga i Sverige. Därpå följer ett avsnitt om förväntade samband och hypoteser. Sedan kommer ett längre avsnitt om de olika analysstrategier som används för att besvara studiens syfte, vilket följs av en presentation av de oberoende variabler som används för att genomföra analyserna. Kapitlet avslutas med ett kritiskt realistiskt perspektiv på studien.

3.1 Material och urval

I ett inledande skede av detta examensarbete sökte jag efter material som kunde belysa ungas relation till arbete. Jag tog kontakt med *Ungdomsbarometern* (2018-05-01), ett privat företag som arbetar med att göra kvantitativa undersökningar rörande ungdomar och jag fick möjlighet att analysera deras material. Materialet har ursprungligen samlats in för att studera ungdomars värderingar i relation till arbete, men har inte analyserats på detta sätt tidigare.

Stickprovet består av 1253 svaranden. Ungdomsbarometern¹² har gjort online- och panelrekrytering under juni och juli 2016. Urvalet är inte slumpmässigt gjort och enda urvalskriterium har varit ålder, 19-35år. Enligt uppgift från Ungdomsbarometern är män, lågutbildade och respondenter med utländsk bakgrund något underrepresenterade i urvalet, vilket kan komma att påverka resultatet. Urvalet kan inte antas vara representativt och slumpmässiga urval är att föredra för att med större säkerhet kunna uttala sig om populationen i stort (Djurfeldt, Larsson, & Stjärnhagen 2003: 105). Det finns också en risk för sänkt reliabilitet vid panelundersökningar då upprepade intervjuer kan påverka svaren. Ur reliabilitetssynpunkt är kvantitativa undersökningsmetoder med standardiserade frågor ändå att anse bättre då intervjuareffekten försvinner (Djurfeldt, Larsson, & Stjärnhagen 2003: 109). Deltagarna i studien är anonyma och deras svar kan inte kopplas till en specifik individ enligt Ungdomsbarometern.

3.2 Uppväxtvillkor för unga i Sverige

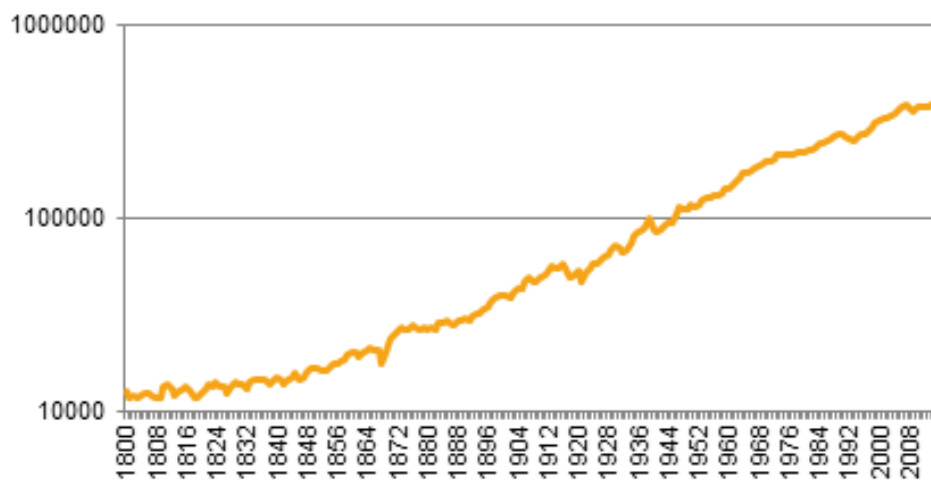
Enligt socialisationshypotesen är uppväxtvillkoren en avgörande del för formandet av värderingar. I avslutningen av föregående kapitel har jag beskrivit att jag kommer att använda mikroperspektiv i relation till knapphetshypotesen i min studie då unga i Sverige är uppvuxna

¹² Information om urvalet har skett genom mail- konversation med Ungdomsbarometern under januari-maj 2018.

under samma makroekonomiska förhållanden. För att synliggöra dessa förhållanden redovisas här utvecklingen av BNP per capita.

Diagram 1 visar BNP per capita åren 1800-2015 i Sverige. Respondenterna i min undersökning var 19-35 år 2016 (då enkäten samlades in) vilket innebär att de är födda år 1981-1997. Diagrammet visar en tydlig uppgång av BNP per capita från 1881 och framåt. I början av 1990-talet drabbades Sverige av en lågkonjunktur som visar en period med sänkt BNP per capita. 1990-talets lågkonjunktur är en följd av kris inom finans- och bostadssektorn (SCB 2017b). Den sammantagna utvecklingen av BNP per capita från 1881 och framåt bör enligt min tolkning bidra till utvecklandet av postmaterialistiska värderingar. Detta då ökande BNP per capita kan tolkas som goda uppväxtvillkor i relation till socialisationshypotesen. I min studie är det dock omöjligt att se hur BNP per capita kan ha inverkat på de postmaterialistiska värderingarna då jag varken jämför med andra länder eller gör en långtidsstudie.

Diagram 1 BNP per capita i Sverige 1800–2015¹³

Källa: SCB (2017b)

3.3 Förväntade samband och hypoteser

I detta avsnitt kommer jag att presentera förväntade samband och hypoteser kopplade till postmaterialism och knapphetshypotesen.

Enligt knapphetshypotesen kan människors värderingar förändras under en period av knapphet, från postmaterialistiska till mer materialistiska värderingar (Inglehart & Abramson

¹³ Fasta priser i 2010 års prinsnivå (logaritmerad skala).

1994: 337). Att vara arbetslös medför ofta minskade ekonomiska resurser och en ökad känsla av osäkerhet. Att vara studerande bidrar också ofta till minskade ekonomiska resurser och en känsla av osäkerhet inför framtiden jämfört med en period med arbete. Som en konsekvens av knapphetshypotesen menar jag därför att unga arbetslösa men också studerande bör ha lägre postmaterialistiska värderingar än arbetande då de lever under periodisk knapphet.

Jag kommer också att undersöka om sambandet mellan olika sysselsättningar (arbetande, arbetslös och studerande) och attityd till arbete ser olika ut beroende på om individen har akademiska föräldrar eller inte. Förväntningen är att akademiska föräldrar kan moderera sysselsättning och i sin tur ge olika utfall på attityd till arbete. Framförallt gäller detta studerande och utgångspunkten är att barn till akademiska föräldrar är mer övertygade om att det är en bra investering med utbildning och på så sätt mindre oroade för knapphet i framtiden, vilket gör att de behåller sina postmaterialistiska värderingar även under studietiden. Generellt är utgångspunkten att akademiska föräldrar har bidragit till en ekonomiskt tryggare och säkrare uppväxt än icke akademiska föräldrar, enligt socialisationshypotesen. När individen då lever under knapphet under studietiden behåller individer med akademiska föräldrar i större utsträckning sina postmaterialistiska värderingar än barn till icke akademiska föräldrar. Enligt detta resonemang bör också de materialistiska värderingarna öka för individer med icke akademiska föräldrar under studietiden men vara oförändrade för de med akademiska föräldrar.

3.4 Analysstrategi

För att besvara studiens syfte och frågeställningar presenteras här de olika analysstrategier som kommer att användas.

3.4.1 Faktoranalys

För att besvara uppsatsens frågeställning om vilka attityder till arbete unga i Sverige har idag kommer faktoranalys att användas. Faktoranalys är lämpligt att använda för att finna underliggande relationer mellan variabler som befinner sig på samma kausala nivå (Barmark 2009: 73).

För att undersöka om variablerna överhuvudtaget lämpar sig för faktoranalys används Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO), osignifikant resultat tyder på lämplighet (Barmark 2009: 92). Bartlett's Test of Sphericity ska istället vara signifikant för att indikera att variablerna är lämpliga för faktoranalys (Barmark 2009: 92). För att ytterligare

testa att variablernas lämpar sig för faktoranalys används Measure of sampling adequacy (MSA), värden bör överstiga 0,7 (Barmark 2009:93).

Som extraktionsmetod används Principal Component Analysis (PCA), metoden räknas som standard. För att avgöra antalet faktorer, eller komponenter som de benämns i PCA, som skapas av faktoranalysen används inledningsvis Eigenvärden större än 1 enligt Kaisers kriterium (Barmark 2009: 85). Även kriteriet utifrån kan användas för beslut om antal faktorer. Kriteriet innebär att antalet faktorer avgörs av att förklaringsgraden slutar att sjunka (Barmark 2009: 86).

Test görs även med kommunaliteter som helst ska överstiga 0,4 gärna 0,5. Värdet visar hur mycket av variansen i variabeln som kopplas till faktorerna. Låga värden visar att variabeln antagligen inte passar in så bra (Barmark 2009:93). Ytterligare ett mått att ta hänsyn till är kumulativ procent som visar andelen förklarad varians för de sammanlagda faktorerna. Helst ska värdet överstiga 60%.

Roterande faktorlösning används för att varje faktor ska samvariera optimalt med några få variabler och åskådliggör korrelationer som tyder på samma bakomliggande företeelse (Barmark 2009: 88). Som rotationsmetod väljs oblik rotation och är att föredra då jag har ett delvis teoretiskt syfte att finna underliggande mönster bland variablerna och metoden tillåter faktorerna/ komponenterna att samvariera med varandra (Barmark 2009:89). Vid granskning av den roterade faktorlösningen ska helst variablerna ha ett värde över 0,4 på en faktor och kan annars vara föremål för förändringar (Barmark 2009: 95, 97-98). Utöver dessa test är det också viktigt med teori för val av variabler och samhörighet mellan variabler. Om det teoretiskt är motsägelsefullt att använda en viss variabel kan det vara bättre att utesluta den. Detta gäller även tvärtom, det vill säga om en variabel enligt testen inte verkar ha så stor samhörighet med övriga variabler kan det trots det finnas anledning till att använda variabeln om den teoretiskt är central (Barmark 2009: 93, 96). Resultatet av faktoranalysen återfinns i analyskapitlet.

Faktoranalysen kan gynna validiteten (Barmark 2009: 70) detta genom att jag kan mäta de värderingar och attityder som jag avser att mäta. Operationalisering av begrepp som faktoranalys bidrar till är en viktig del i att höja validiteten (Djurfeldt, Larsson, & Stjärnhagen 2003: 108), särskilt eftersom jag använder ett annat material än studierna i tidigare forskning.

Faktoranalys kommer att genomföras på följande fråga i Ungdomsbarometerns material: ”Vad av följande känns viktigt kopplat till ditt yrkesliv? Att...” Därefter följer 12 olika påståenden som respondenterna fått värdera utifrån en skala: mycket viktigt (1), viktigt men inte avgörande (2), inte särskilt viktigt (3) eller helt oviktigt (4). Här följer de 12 påståendena.

1. tjäna riktigt mycket pengar
2. bli riktigt bra på någonting
3. bidra till ett bättre samhälle/värld
4. ha kul
5. starta/bygga upp något från grunden
6. ha mycket tid över till att göra vad jag vill
7. uppnå hög status/bli respekterad i samhället
8. resa/bo utomlands
9. förstå mig själv och världen bättre
10. få ta stort ansvar/leda andra
11. göra någonting som jag är intresserad av
12. utvecklas och få möjlighet att utnyttja min potential

Angående reliabilitet är det viktigt hur frågor och svarsalternativ är formulerade, om det finns utrymme för misstolkningar (Djurfeldt, Larsson, & Stjärnhagen 2003: 108). Bland påståendena ovan kan *ha mycket tid över till att göra vad jag vill* vara något svårtolkad, då det bör kunna betyda både ha mycket tid över att göra vad jag vill på jobbet eller ha mycket tid över till fritid.

3.4.2 Index

Resultaten från faktoranalysen kommer att användas för att skapa index. Jag har valt att använda index eftersom index är bra på att mäta olika aspekter av samma fenomen och attityderna från tidigare forskning visar på flera dimensioner av värderingar som är relaterade till varandra. Risken för systematiska och slumpmässiga mätfel minskar också med användning av index (Barmark 2009: 100). Detta höjer både validitet och reliabilitet.

Vid konstruktion av index är det viktigt att indexet har hög grad av intern konsistens, att sambanden mellan variablerna är tillräckligt starka. Detta kan mätas med Cronbach's alpha, som bör ha ett värde över 0,7 (Barmark 2009: 100).

Till skillnad från att använda en enskild variabel för att representera värderingar till arbete minskar index risken för mätfel. Ett annat alternativ till index är att efter faktoranalysen använda faktorerna direkt, men detta gör det mycket svårt att replikera studien och sänker reliabiliteten. Att använda faktorer är också mer svårtolkat än att använda index eftersom de innehåller samtliga variabler men med olika stor laddning (Barmark 2009: 101).

3.4.3 Regressionsanalys

För att testa samband och fördjupa analysen av attityder till arbete används linjär regressionsanalys (OLS). Detta för att studera hur de olika attityderna (beroende variabler), påverkas av oberoende variabler. Fördelen med multipel regressionsanalys är att den kan behandla flera oberoende variabler samtidigt (Djurfeldt 2009a: 105) och lämpar sig bra till min studie som till en början vill pröva sambandet mellan sysselsättning och attityder till arbete för att därefter fördjupa undersökningen av sambandet med flera oberoende variabler. De oberoende variablerna presenteras längre fram i detta kapitel.

Signifikanstest visar vilka resultat som har signifikanta skillnader, p-värde under 0,05 är signifikant. Om resultatet inte blir signifikant kan ingen statistisk skillnad fastställas (Djurfeldt, Larsson & Stjärnhagen 2003: 196). I samband med regressionsanalys visas R^2 som indikerar hur mycket av spridningen i den beroende variabeln som kan förklaras av den eller de oberoende variablerna. R^2 kan tolkas som procent (Djurfeldt 2009a: 65).

3.4.4 Interaktionseffekt

I en del av regressionsanalyserna kommer interaktionseffekter att undersökas mellan de oberoende variablerna sysselsättning och akademiska föräldrar. Interaktionseffekt innebär att en variabel modereras av en annan i sitt förhållande till den beroende variabeln (Barmark & Djurfeldt 2009: 138). Min utgångspunkt att akademiska föräldrar kan moderera sysselsättning och i sin tur ge olika utfall på attityd till arbete.

3.4.5 Kurvsamband

För att undersöka ålder närmre kommer analys av möjliga kurvsamband att genomföras. Sambanden som testas är kvadratiske och kubiska samband (Djurfeldt 2009b: 45). Ålder är en kontinuerlig variabel och den enda variabel som går att undersöka för möjliga kurvsamband.

3.5 Presentation av oberoende variabler

Här presenteras de utvalda oberoende variablerna. Även omkodning av variablerna presenteras här. I appendix 1, tabell 1-10 redovisas variablernas sammansättning.

Variabeln för sysselsättning, används för att undersöka knapphetshypotesen och består av svaren *studerar på gymnasiet*, *studerar på högskola/universitet*, *studerar på YH/KY-utbildning*, *studerar på komvux*, *studerar på annan utbildning (t.ex. folkhögskola)*, *arbetar*,

arbetslös/söker jobb och *annat*. Efter omkodning har variabeln kategorierna: arbetar, arbetslös, studerar på högskola/universitet och studerar (övrigt). *Annat* räknas som bortfall.

Bakgrundsvariabler är kön, ålder, födelseland och akademiska föräldrar. Kön är kodad enligt kvinna och man. Ålder är en kontinuerlig variabel från 19-35år. Födelseland består av frågan *Är du född i Sverige?* Med svaren *Ja* och *Nej*. Frågan *Har någon av dina föräldrar en akademisk högskole-/universitetsexamen?* kan också användas som en bakgrundsvariabel. Svartalternativen är *Ja en*, *Ja båda*, *Nej* och *Vet inte*. Omkodning av variabeln har svaren ja och nej, där ja är en sammanslagning av *Ja en* och *Ja båda*. *Vet inte* räknas som bortfall. Akademiska föräldrar är också den variabeln som närmast kan bedömas spegla klass.

Utbildningsnivå kan tolkas som en viktig variabel. Den kan spegla individens nuvarande socioekonomiska situation eftersom högre utbildning ofta ger ekonomiska fördelar, som i sin tur ger känsla av trygghet (Nový, Smith, & Katrňák 2017: 687-688), alltså kan utbildningsnivå kopplas till knapphetshypotesen. Variabeln utbildningsnivå berör högsta avslutade utbildning och har alternativen *högstadiet*, *gymnasiet*, *YH/KY- utbildning*, *högskoleutbildning - 3 år eller kortare*, *högskoleutbildning - längre än tre år* och *annat*. Efter omkodning har variabeln kategorierna: grundskola gymnasium, YH/KY- utbildning, högskola/universitet upp till 3år och högskola/universitet längre än 3år. *Annat* kodat som bortfall.

Variablerna bostadsområde, region i landet, arbetssektor och yrkestyp används för att utröna om knapphet ser olika ut för olika grupper. Nuvarande bostadsområde är svar på frågan *Hur stor är orten du bor på idag?* med svartalternativen *Storstad* (t.ex. *Stockholm*, *Göteborg*, *Malmö*), *Mellanstor stad* (t.ex. *Västerås*, *Umeå*, *Jönköping*), *Mindre stad* (t.ex. *Piteå*, *Trelleborg*, *Nyköping*) och *mindre ort/landsbygd*.

Variabeln region är svar på frågan *Var bor du någonstans?* Med svartalternativen *Stockholm*, *Östra Mellansverige*, *Sydsverige*, *Norra Mellansverige*, *Mellersta norrland*, *Övre Norrland*, *Småland med öarna*, *Västsverige* och *utanför Sverige*. *Utanför Sverige* räknas som bortfall p.g.a. lågt antal svarande.

I en del av analysen görs en fördjupning av enbart arbetande där används arbetssektor och yrkestyp. Sektor består av svaren *Offentlig*, *Privat*, *Ideell* och *vet inte/osäker*. Yrkestyp består av alternativen *tjänstemannayrke*, *arbetaryrke* och *vet inte/osäker*. Yrkestyp kan också användas som klassvariabel men med reservation för att unga kan jobba i olika typer av yrken under början av sitt yrkesliv. *Vet inte* räknas som bortfall på båda variablerna.

3.6 Ett kritiskt realistiskt perspektiv på värderingar och attityder till arbete

I denna studie är synen på kunskap tagen ur den kritiska realismens perspektiv. Det realistiska i perspektivet innebär att det finns en verklighet oberoende av vår kunskap om den. Kunskap om verkligheten är beroende av teori men verkligheten är inte förutbestämd av teori. Det kritiska i perspektivet är att det inte finns någon definitiv teori eller kunskap om verkligheten, utan ett ontologiskt gap mellan verkligheten och våra bilder av den (Danemark et al. 1997: 23-26: 30). För min studie innebär detta att den teori och de begrepp som jag använder för att beskriva värderingar och attityder till arbete aldrig kan göra anspråk på att beskriva den sanna verkligheten, även om strävan är att komma så nära som möjligt. Kunskap om verkligheten är alltid felbar (Danemark et al. 1997: 26) men ambitionen är att göra min studie så lite felbar som möjligt.

En del av syftet med min studie är att teoretiskt beskriva attityder till arbete. Att konceptualisera och definiera vad ett begrepp innebär och vad det inte innebär är en viktig del av kritisk realism (Sayer 2000: 17). Breda och otydliga begrepp kan leda till feltolkning av resultat medan alltför snäva kan göra det omöjligt att hitta något resultat alls.

En annan del av mitt syfte berör kausalitet, samband mellan materiell trygghet och olika attityder till arbete. Inom kritisk realism är det viktigt att identifiera kausala mekanismer men även deras funktion och under vilka omständigheter de blir aktiverade (Sayer 2000:14) Ett exempel på detta i min studie är tanken om interaktionseffekter mellan sysselsättning och akademiska föräldrar som påverkar attityder till arbete.

4 Analys och resultat av urskiljande och indelning av attityder till arbete

Analys och resultat är indelat i två kapitel. I detta kapitel presenteras faktoranalysen och konstruktion av attitydindex. I kapitlet återfinns också en ny klassificering av attityder till arbete samt ett sätt att koppla samman Ingleharts teori om postmaterialism med attityder till arbete.

4.1 Urskiljande av attityder

I metodkapitlet redogjordes för hur en faktoranalys går till, här kommer resultat och analys av densamma. Faktoranalys används för att urskilja underliggande mönster bland variabler, mitt mål är att urskilja dimensioner av värderingar till arbete. Liksom beskrevs i metodkapitlet används i Ungdomsbarometerens material frågan ”Vad av följande känns viktigt kopplat till

ditt yrkesliv? Att...” Därefter följer 12 olika påståenden som respondenterna fått värdera utifrån en skala: mycket viktigt (1), viktigt men inte avgörande (2), inte särskilt viktigt (3) eller helt oviktigt (4). Samtliga 12 påståenden återfinns i metodkapitlet.

Inledningsvis testas om variablerna är lämpliga för faktoranalys och därefter presenteras faktoranalysen som sker i flera steg. I samband med avslut av faktoranalysen genomförs test med Cronbach's alpha samt konstruktion av index. Samtliga faktoranalyser finns i appendix 2 tabell 1-5.

Som ett första test för att finna om frågan och påståendena är lämpliga för faktoranalys görs Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy¹⁴ (Barmark 2009:92) med ett resultat på 0,813 och tyder på att frågorna är lämpliga. Även Bartlett's Test of Sphericity¹⁵ (Barmark 2009:92) med värdet 0,000 tyder på att frågorna lämpar sig för faktoranalys. Measure of sampling adequacy (MSA)¹⁶ (Barmark 2009: 93), brukas också i samma syfte. Resultatet rör sig från 0,747 till 0,864 och samtliga variabler kan efter detta mått anses lämpliga.

I den första faktoranalysen med samtliga 12 variabler, skapas tre komponenter med Eigenvärde över 1 enligt Kaisers kriterium, vilket antyder tre värderingsdimensioner. Kumulativ förklaringsprocent blir 54 %.

Den första förbättringsåtgärden av faktoranalysen blir att ta bort *ha mycket tid över till att göra vad jag vill* eftersom den är svårtolkad och kan ha dubbla innebörder, t.ex. av att ha mycket tid över för fritid eller ha mycket tid över att disponera på jobbet. Resultaten visar enligt Kaiser kriterium på tre komponenter. Kumulativ procent landar på 57 %, högre än vid första faktoranalysen. Den första komponenten, har värden över 0,4 på fyra variabler. *Bli riktigt bra på någonting, göra någonting som jag är intresserad av* samt *utvecklas och få möjlighet att utnyttja min potential* kan enligt mig motsvara den självförverkligande delen i individualistisk attityd till arbete från tidigare forskning. Även *ha kul* har värde över 0,4 på samma komponent men passar teoretiskt inte lika tydligt tillsammans med de andra variablerna.

Vid borttagning av *ha kul* indikerar Kaisers kriterium tre komponenter och kumulativ procent stiger till 60 %. *Tjäna riktigt mycket pengar* visar nu värden över 0,4 på två komponenter. Vid bortplockning av *tjäna riktigt mycket pengar*, som tidigare laddat på två komponenter indikerar Kaisers kriterium två komponenter och kumulativ procent blir 51 %,

¹⁴ Osignifikant resultat tyder på lämplighet.

¹⁵ Signifikant resultat tyder på lämplighet.

¹⁶ Värde över 0,7 visar att variablerna är passande att bruka i en faktoranalys.

vilket är mycket lågt. *Tjäna riktigt mycket pengar* verkar vara en viktig variabel för hela faktoranalysen och kommer därför åter att användas.

För att förbättra faktoranalysen förs istället *starta/ bygga upp något från grunden* bort då den tidigare varit nära att ladda på två variabler samt har haft lågt värde på kommunaliteter. Nu får istället nästan alla variabler värde över 0,5 på kommunaliteter, lägsta värdet är 0,495. Kumulativ procent blir 63 %. Resultatet visar tre komponenter enligt Kaisers kriterium. *Tjäna riktigt mycket pengar*, har nu enbart värde över 0,4 på en variabel. Det är den sista faktoranalysen som genomförts och resultatet av den återfinns i tabell 2.

Resultatet visar att komponent 1 har värden över 0,4 på *bli riktigt bra på någonting, göra någonting som jag är intresserad av* samt *utvecklas och få möjlighet att nå min potential*. Test av dessa variabler med Cronbach's alpha inför konstruktion av index blir 0,691 och är nära gränsvärdet 0,7 och bedöms ha tillräcklig intern konsistens. I jämförelse med idealtypiska attityder från tidigare forskning är dessa variabler mest lika den självförverkligande delen i den individualistiska attityden till arbete. Den självständiga och flexibla delen i individualistisk attityd representeras inte här och attityden till arbete bestående av ovanstående variabler kommer istället att kallas för självförverkligande attityd till arbete.

Komponent två består av *tjäna riktigt mycket pengar, uppnå hög status/ bli respekterad i samhället, resa/bo utomlands* samt *få stort ansvar/leda andra*. Dessa variabler får värde 0,698 med Cronbach's alpha och samtliga variabler bidrar till att höja värdet. Dessa variabler liknar innehållet i den karriärstiska attityden från tidigare forskning, en traditionell karriär med hög lön, hög status och avancera på karriärstegen genom auktoritet. *Resa/bo utomlands* passar också in som en statusmarkör. Kombinationen av ovanstående variabler kommer även i min studie att kallas karriärstisk attityd.

Den sista komponenten består av *bidra till ett bättre samhälle/värld* samt *förstå mig själv och världen bättre*. För dessa två variabler visar Cronbach's alpha 0,661 och ligger nära gränsvärdet. I jämförelse med tidigare idealtypiska begrepp ligger altruistisk attityd närmast med betoning på att bidra till samhället. En komponent i tidigare beskriven altruistisk attityd var en social del, den saknas här. *Förstå sig själv och världen bättre* stämmer inte med tidigare beskriven altruistisk attityd men genom faktoranalys har dessa två variabler genomgående kopplats samman. Index innehållande dessa två variabler kommer i fortsättningen att kallas altruistisk attityd då det trots allt bäst verkar sammanfatta innehållet i attityden till arbete.

Index skapas för dessa tre värderingsdimensioner. Ett alternativ till detta skulle vara att skapa ett index men jag väljer att skapa tre olika index eftersom jag vill hålla isär analysen av

olika dimensioner. Jag vill också öka möjligheten till att se fler skillnader och nyanser mellan olika grupper. I samband med skapandet av index vänds också skalan så att 4 innebär *mycket viktigt* och 1 blir *helt oviktigt*. Samtliga index konstrueras så att de har samma högsta respektive lägsta värde.

Tabell 2 Resultat av faktoranalys.

	Komponenter		
	1	2	3
tjäna riktigt mycket pengar	,215	,776	,373
bli riktigt bra på någonting	,717	,199	,019
bidra till ett bättre samhälle/värld	,183	,006	-,777
uppnå hög status/bli respekterad i samhället	,034	,787	,024
resa/bo utomlands	-,189	,687	-,244
förstå mig själv och världen bättre	,121	,108	-,757
få ta stort ansvar/leda andra	,039	,589	-,270
göra någonting som jag är intresserad av	,801	-,148	-,051
utvecklas och få möjlighet att utnyttja min potential	,729	,016	-,199

4.2 En ny klassificering av attityder till arbete

De tre attityderna till arbete, självförverkligande, karriäristisk och altruistisk, som framkommit genom faktoranalysen kommer i detta avsnitt att relateras till tidigare resonemang om teoretisk indelning av attityder, efter slutprodukt och arbetets innehåll.

Den självförverkligande attityden till arbete kan tydligt kopplas till arbetets innehåll, liksom den snarlika individualistiska attityden från tidigare forskning gjorde. Självförverkligande är en viktig del av postmaterialism. I relation till Berglund menar jag att självförverkligande attityd till och med kan vara en bättre indikator för postmaterialism än Berglunds individualistiska attityd, detta då olika variabler har använts för att representera attityden. Berglund (2015: 168) använder *stor frihet att planera arbetet själv* och *flexibla arbetstider* och *ett arbete där man får arbeta självständigt* och *ett arbete där man kan styra sina arbetstider* (Berglund 2001: 89). Han fokuserar alltså på den självständiga delen medan jag istället fokuserar på självförverkligande delen med variablerna *bli riktigt bra på*

någonting, göra någonting som jag är intresserad av samt utvecklas och få möjlighet att utnyttja min potential. Beskrivningen av individualistisk attityd är dock både självförverkligande och självständig (Berglund 2001: 77, 81-82).

Berglunds variant av altruistisk attityd har en social komponent som bidrog till att altruistisk attityd kopplades till postmaterialism. Dock saknas den komponenten i min studie. Min variant innehåller istället *bidra till ett bättre samhälle/värld och förstå mig själv och världen bättre.* Däremot menar jag att *förstå mig själv bättre* kan tolkas som självförverkligande och därmed också som en postmaterialistisk värdering. Självförverkligande attityd har en tydlig koppling till postmaterialism, men även altruistisk attityd kommer fortsatt att användas som representant för postmaterialistiska värderingar.

Den karriäristiska attityden i min och i Berglunds (2001, 2015) studie är de som mest liknar varandra med värderingar som hög lön, status och avancemang. Det är tydligt fokus på slutprodukten och det materiella som arbetet ger och fortsätter därmed att ses som materialistiska värderingar i Ingleharts mening.

Instrumentell attityd, som beskrevs i tidigare forskning och vid indelning av attityder, återfanns inte bland variablerna som användes i faktoranalysen och kommer i fortsättningen inte att kunna användas för att testa knapphetshypotesen.

Tabell 4 Klassificering av attityder till arbete utifrån målen slutprodukt och arbetets innehåll samt materialism och postmaterialism

Slutprodukt/ Materialism	Arbetets innehåll/ Postmaterialism
Karriäristisk	Självförverkligande
	Altruistisk

5 Analys och resultat av prövning av knapphetshypotesen

Detta kapitel innehåller en fördelning av attityder till arbete samt en prövning av hypotesen att arbetande har högre postmaterialistiska värderingar än arbetslösa och studerande samt övriga variabelers inverkan på attityder till arbete. Kapitlet avslutas med en sammanfattning.

5.1 Fördelning av ungas attityder till arbete

De attityder till arbete som framkommit genom faktoranalysen är självförverkligande, altruistisk och karriärisk. Vid medelvärdesanalys av dessa attityder framkommer det att medelvärdet för självförverkligande attityd till arbete är 3,433, för altruistisk attityd till arbete 3,107 och karriärisk attityd till arbete 2,597. Det innebär att självförverkligande attityd till arbete är den mest förekommande attityden bland unga i Sverige och karriärisk attityd till arbete rankas lägst. Det högsta möjliga värdet är 4 medan 1 är det lägsta. I appendix 3 tabell 1-3 finns frekvenstabeller för var och en av attityderna självförverkligande, karriärisk och altruistisk attityd till arbete.

Berglunds (2001: 92) studie visar samma resultat som jag funnit här, d.v.s. att individualistisk attityd till arbete var vanligast i Sverige (dock för samtliga åldergrupper) följt av altruistisk och sedan karriärisk attityd till arbete. Cennamo och Gardner (2008: 898-902) fann även i sin studie att karriäriska värderingar blev rankade lägst av unga. Högst i Cennamo och Gardners studie blev sociala värden men den dimensionen representeras inte här.

5.2 Prövning av knapphetshypotesen i relation till attityder till arbete

Mot bakgrund av självförverkligande, altruistisk och karriärisk attityd till arbete kommer jag nu att gå in på prövning av knapphetshypotesen i relation till dessa attityder. Min hypotes är att utifrån periodeffekten som förväntas av knapphetshypotesen bör unga, framförallt arbetslösa men också studerande, ha lägre postmaterialistiska värderingar, alltså lägre självförverkligande och altruistisk attityd till arbete och högre materialistiska värderingar, alltså karriärisk attityd till arbete. Detta förhållande kommer också att analyseras djupare i relation till akademiska föräldrar. För prövning av hypotesen används variabeln sysselsättning med värdena *studerande (övrigt)*, *studerande på högskola/universitet*, *arbetar* och *arbetslös*. *Arbetar* används som referenskategori.

5.2.1 Självförverkligande attityd till arbete

Resultatet för självförverkligande attityd till arbete i relation till sysselsättning redovisas i tabell 5. I modell 1 visas den självförverkligande attityden till arbete i relation till *sysselsättning*. Det är enbart *studerar (övrigt)* som blir signifikant vilket visar att *studerar (övrigt)* har lägre självförverkligande attityd till arbete än *arbetande*. Detta stämmer med

tecken på knapphet enligt min hypotes. Däremot blir varken *studerar på högskola/universitet* eller *arbetslös* signifikant och några skillnader mot *arbetande* kan inte klarläggas.

Interaktionseffekten mellan variabeln *sysselsättning* och variabeln *akademiska föräldrar* visas i modell 4 och 5. Förväntningarna är framförallt att studerande med akademiska föräldrar har mer postmaterialistiska värderingar då de tydligare bör se utbildning som en god investering än studerande utan akademiska föräldrar. Modellerna visar att *studerar (övrigt)* med *akademiska föräldrar* har lägre självförverkligande attityd till arbete än *arbetande*, medan för *studerar (övrigt)* utan *akademiska föräldrar* finns inget signifikant resultat. Det är motsatsen till mina förväntningar. För *högskolestuderande* utan *akademiska föräldrar* är den självförverkligande attityden till arbete högre än för *arbetande*. Medan resultatet för *högskolestuderande* med *akademiska föräldrar* inte visar någon signifikant skillnad i relation till arbetande. Det är också tvärtemot förväntningarna.

I modell 2 redovisas fler oberoende variabler. I det fokala sambandet mellan *sysselsättning* och självförverkligande attityd sker inga direkta förändringar jämfört med modell 1. *Studerar (övrigt)* är fortfarande signifikant och rör sig fortfarande negativt. De övriga två sysselsättningskategorierna visar ingen signifikant skillnad mot *arbetande*. Bland övriga variabler visar sig *män* har lägre självförverkligande attityd än *kvinnor*. Detta visar sig genomgående för självförverkligande attityd i samtliga modeller. Det liknar Berglunds (2001: 185) resultat, som visar att kvinnor har högre individualistisk¹⁷ attityd, vilket till viss del liknar självförverkligande attityd. Variabeln *födelseland* når nästan signifikans (0,057) och betavärdet antyder att unga *födda utanför Sverige* har något lägre självförverkligande attityd.

Modell 3 visar enbart *arbetande*¹⁸ men med tillägget *sektor* och *yrkestyp*. *Yrkestyp* visar att det inom *arbetaryrken* finns en lägre självförverkligande attityd än inom *tjänstemannayrken*. Liknande resultat som tidigare forskning visade (Berglund 2015: 173). Om arbetaryrken kan ses som en indikator för klass stämmer detta resultat med förväntningarna utifrån knappethypotesen. Individualistisk attityd i tidigare forskning var högre för arbetande inom ideell sektor (Berglund 2015: 171) medan det här inte går att utläsa några signifikanta resultat för *sektor*. *Akademiska föräldrar* är nära signifikantgränsen (0,092) när *sektor* och *yrkestyp* konstanthålls och visar att med akademiska föräldrar ökar den självförverkligande attityden. Det stämmer med förväntningarna om att akademiska föräldrar bidrar till mer

¹⁷ Individualistisk och självförverkligande attityd liknar enligt definition varandra men inte enligt användandet av variabler. Då Berglund enbart använder variabler som speglar den flexibla delen av attityden och inte den självförverkligande. Min version av självförverkligande attityd innehåller enbart variabler som speglar självförverkligande.

¹⁸ Inga andra sysselsättningar redovisas eftersom sektor och yrkestyp enbart finns definierat för arbetande.

postmaterialistiska värderingar till arbete. *Födelseland* blir nu helt osignifikant, vilket tyder på att *sektor* och/eller *yrkestyp* tar ut effekten av *födelseland*.

När *sektor* och *yrkestyp* konstanthålls, minskar självförverkligande attityd med *ålder*. *Ålder* testas även för kurvsamband men visar inte något sådant samband, se appendix 4. Enligt Ingleharts teori kommer yngre generationer att ha alltmer postmaterialistiska värderingar då de vuxit upp under allt bättre förhållanden.

Andel av självförverkligande attityd som kan förklaras av dessa olika kombinationer av variabler visas av R^2 i modell 1-5. Modell 1 med enbart variabeln *sysselsättning* kan förklara 2,2% av variansen i självförverkligande attityd till arbete. För varje modell stiger förklaringsgraden och i modell 5, med enbart svar från respondenter *utan akademiska föräldrar*, förklaras 8,1% av variansen.

Tabell 5 Regressionsanalys för självförverkligande attityd till arbete

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4		Modell 5	
	Stand. beta	Sign.	Stand. beta	Sign.	Stand. beta	Sign.	Stand. beta	Sign.	Stand. beta	Sign.
Sysselsättning (ref. arbetar)										
Studerar (övrigt)	-0,139	0,000 ***	-0,124	0,000 ***			-0,213	0,000 ***	0,002	0,968
Studerar högskola/universitet	0,029	0,340	0,011	0,740			-0,047	0,272	0,091	0,048 *
Arbetslös	-0,004	0,890	0,030	0,334			0,010	0,803	0,002	0,957
Kön (ref. kvinna)			-0,135	0,000 ***	-0,127	0,004 **	-0,132	0,001 ***	-0,161	0,000 ***
Födelseland (ref. Sverige)			-0,058	0,057 .	-0,014	0,743	-0,060	0,117	-0,127	0,004 **
Ålder			-0,024	0,460	-0,102	0,022 *	-0,025	0,547	-0,068	0,135
Akademiska föräldrar (ref. nej)			0,020	0,510	0,078	0,092 .				
Högsta utbildning (ref. grundskola)										
Gymnasium			0,015	0,853	0,043	0,752	0,009	0,927	-0,102	0,316
YH/KY-utbildning			-0,003	0,944	0,054	0,505	0,038	0,536	-0,038	0,546
Högskola/univ. upp till 3 år			-0,019	0,776	0,002	0,989	-0,018	0,832	-0,051	0,536
Högskola/univ. längre än 3 år			0,041	0,542	0,042	0,744	0,040	0,641	-0,048	0,563
Bostadsområde (ref. mindre ort/landsbygd)										
Storstad			0,068	0,135	0,092	0,156	-0,019	0,767	0,164	0,003 **
Mellanstor stad			0,035	0,425	0,026	0,679	-0,027	0,672	0,077	0,158
Mindre stad			-0,006	0,880	0,011	0,844	-0,015	0,781	0,088	0,094 .
Sektor (ref. privat)										
Offentlig					-0,006	0,886				
Ideell					0,001	0,977				
Yrkestyp (ref. tjänstemannayrke)										
Arbetaryrke					-0,147	0,002 **				
Konstant	3,450	0,000 ***	3,559	0,000 ***	3,998	0,000 ***	3,674	0,000 ***	3,724	0,000 ***
R²	0,022		0,053		0,070		0,073		0,081	
n	1188		1099		521		675		560	

5.2.2 Karriärisk attityd

Vid undersökning av den karriäriska attityden i relation till *sysselsättning*, visar tabell 6 modell 2 att alla tre sysselsättningar är signifikanta. *Studerar högskola/universitet* och *arbetslös* visar lägre karriärisk attityd än *arbetande*. Medan *studerar (övrigt)* har högre karriärisk attityd än *arbetande*. Hypotesen var att i karriärisk attityd, som enligt mig representerar Ingleharts materialistiska värderingar, borde arbetande ha lägre karriärisk attityd än övriga sysselsättningar. Det är enbart för *studerar (övrigt)* detta stämmer. Däremot överensstämmer det med tidigare forskning som visar att förvärvsarbete har lägre karriärisk attityd än icke förvärvsarbete (Berglund 2015: 169-171). Vid kontroll för interaktionseffekter (modell 4 och 5) visar *akademiska föräldrar* samma som ovanstående resultat. Karriärisk attityd ökar för *studerar (övrigt)* men minskar för *studerar högskola/universitet* och *arbetslös*. Utan *akademiska föräldrar* är det enbart *arbetslös* som visar någon signifikant skillnad i resultat och ger fortfarande lägre karriärisk attityd. Förväntningarna på interaktionseffekt var att med akademiska föräldrar borde studerande inte uppvisa någon skillnad till arbetande i karriärisk attityd men utan akademiska föräldrar borde den karriäriska attityden till arbete öka för studerande i relation till arbetande.

Modell 2 visar att *män* har högre karriärisk attityd än *kvinnor*. När *sektor* och *yrkestyp* (modell 3) konstanthålls blir resultatet inte längre signifikant. *Födda utanför Sverige* tenderar också att vara mer karriäriska än *svenskfödda*.

Den karriäriska attityden sjunker med *ålder*, vilket överensstämmer med tidigare forskning (Cennamo och Gardner 2008: 898-902; Berglund 2001: 178, 185, Berglund 2015: 169-171). Enligt Ingleharts hypoteser ökar däremot materialismen med ålder. Resultatet här är alltså i motsats till Ingleharts hypoteser. Värt att nämna är att samtliga respondenter i denna studie är födda under 1981-1997 och kan anses tillhöra samma generation. Test av kurs samband visar ingen effekt och *ålder* bidrar inte till att förklara karriärisk attityd. Se appendix 4.

Storstadsboende och *boende i mellanstad* har mer karriärisk attityd än *landsbygdsboende*. För *storstadsboende* stämmer resultaten med tidigare forskning (Berglund 2015: 169-173). Modell 3 visar enbart *arbetande* med tillägg om *sektor* och *yrkestyp*. *Sektor* blir inte signifikant men *yrkestyp* blir det nästan (0,090). *Arbetaryrken* kan utläsas vara mindre karriäriska än *tjänstemannayrken*. Detta stämmer inte med förväntningar utifrån klass och knapphetshypotesen, men *yrkestyp* kan vara en tveksam indikator för klass hos unga

då de ännu inte etablerat sig på arbetsmarknaden. I tidigare forskning var privat sektor vanligare för karriärisk attityd medan min undersökning inte ger några signifikanta resultat.

Variansen inom karriärisk attityd förklaras av enbart *sysse/sättning* i modell 1 av 2,2%. Högst andel förklarad varians uppnås i modell 2 på 9,8%.

Tabell 6 Regressionanalys för karriärstisk attityd till arbete

	Modell 1		Modell 2		Modell 3 enbart arbetande		Modell 4 med akad. föräldrar		Modell 5 utan akad. föräldrar	
	Stand. beta	Sign.	Stand. beta	Sign.	Stand. beta	Sign.	Stand. beta	Sign.	Stand. beta	Sign.
Sysselsättning (ref. arbetar)										
Studerar (övrigt)	0,107	0,000 ***	0,080	0,011 *			0,084	0,040 *	0,055	0,227
Studerar högskola/universitet	-0,034	0,265	-0,077	0,018 *			-0,094	0,029 *	-0,047	0,311
Arbetslös	-0,081	0,007 **	-0,067	0,028 *			-0,073	0,066 .	-0,114	0,009 **
Kön (ref. kvinna)			0,070	0,018 *	0,066	0,130	0,058	0,128	0,046	0,277
Födelse land (ref. Sverige)			0,121	0,000 ***	0,113	0,010 **	0,116	0,003 **	0,041	0,358
Ålder			-0,079	0,016 *	-0,068	0,127	-0,066	0,119	-0,047	0,311
Akademiska föräldrar (ref. nej)			0,112	0,000 ***	0,112	0,016 *				
Högsta utbildning (ref. grundskola)										
Gymnasium			0,106	0,181	0,112	0,403	0,105	0,324	0,004	0,966
YH/KY-utbildning			0,061	0,202	0,015	0,857	0,101	0,109	-0,001	0,994
Högskola/univ. upp till 3 år			0,012	0,858	0,054	0,625	0,010	0,909	-0,025	0,765
Högskola/univ. längre än 3 år			0,100	0,135	0,080	0,532	0,124	0,165	-0,050	0,551
Bostadsområde (ref. mindre ort/landsbygd)										
Storstad			0,201	0,000 ***	0,179	0,006 **	0,227	0,001 ***	0,258	0,000 ***
Mellanstor stad			0,092	0,034 *	0,086	0,167	0,174	0,006 **	0,074	0,180
Mindre stad			0,058	0,138	0,063	0,264	0,127	0,019 *	0,063	0,232
Sektor (ref. privat)										
Offentlig					-0,020	0,656				
Ideell					0,017	0,699				
Yrkestyp (ref. tjänstemannayrke)										
Arbetaryrke					-0,079	0,090 .				
Konstant	2,612	0,000 ***	2,520	0,000 ***	2,678	0,000 ***	2,541	0,000 ***	2,549	0,000 ***
R²	0,022		0,098		0,072		0,073		0,074	
n	1174		1089		519		667		554	

5.2.3 Altruistisk attityd till arbete

Vid analys av knapphetshypotesen i relation till altruistisk attityd till arbete visar genomgång av tabell 7, modell 1-5 för altruistisk attityd rörande *sysselsättning* att det enbart finns signifikant resultat för *studerar högskola/universitet* utan *akademiska föräldrar* i modell 5. Den visar att högskole-/universitetsstudierande har mer altruistisk attityd än arbetande, vilket går mot förväntningarna utifrån knapphetshypotesen. Utgångspunkten även här, liksom för självförverkligande attityd till arbete, är att altruistisk attityd innehåller postmaterialistiska värderingar och att studerande utan akademiska föräldrar borde visa lägre postmaterialistiska värderingar under studietiden som kan ses som en period av knapphet. Medan individer med akademiska föräldrar borde behålla sina postmaterialistiska värderingar även under studietiden. Däremot har modell 5, *utan akademiska föräldrar*, högt R^2 värde och 9,9% av variansen kan förklaras av variablerna i modellen, vilket är en stor skillnad mot modell 4, *med akademiska föräldrar*, där endast 2,2% av variansen kan förklaras av variablerna. Variablerna som ingår i modellerna får alltså betydligt större inverkan för gruppen *utan akademiska föräldrar*.

Modell 2 visar att *män* är mindre altruistiska än *kvinnor*, liknande resultat som för Berglund (2001: 185, 2015: 172). *Födda utanför Sverige* är mer altruistiska i sin attityd till arbete än *inrikesfödda*. Att altruistisk attityd avtar med *ålder* går också att utläsa, vilket stämmer med tidigare forskning (Berglund 2015: 172). Det stämmer också bra med att altruistisk attityd är representant för postmaterialism, då Ingleharts teori innebär att yngre är mer postmaterialistiska än äldre. Inte heller för altruistisk attityd visar test med kurvsamband att det skulle finnas något sådant.

För *boende i storstad* och *mellanstor stad* finns också mer altruistisk attityd än för *boende på landsbygden*. *Högskoleutbildade längre än 3 år* har högre altruistisk attityd än *grundskoleutbildade* vilket stämmer med att högre utbildning tenderar att ge mer postmaterialistiska värderingar (Nový, Smith, & Katrňák 2017: 687-688). Modell 3 med enbart arbetande visar att arbetande inom offentlig sektor är mer altruistiska än inom privat sektor. Det stämmer med Berglunds (2001: 185, 2015: 171) forskning. *Yrkestyp* ger ingen mätbar skillnad i altruistisk attityd till arbete.

Altruistisk attityd förklaras till väldigt liten del enbart av *sysselsättning*, modell 1 ger 0,2% förklaring till variansen. Högst förklaring uppnås av variablerna i modell 5, *utan akademiska föräldrar*, med 9,9%.

Tabell 7 Regressionsanalys för altruistisk attityd till arbete

	Modell 1		Modell 2		Modell 3 enbart arbetande		Modell 4 med akad. föräldrar		Modell 5 utan akad. föräldrar	
	Stand. beta	Sign.	Stand. beta	Sign.	Stand. beta	Sign.	Stand. beta	Sign.	Stand. beta	Sign.
Sysselsättning (ref. arbetar)										
Studerar (övrigt)	0,007	0,830	0,023	0,472			0,005	0,900	0,017	0,703
Studerar högskola/universitet	0,046	0,130	0,014	0,670			-0,065	0,137	0,139	0,003 **
Arbetslös	-0,001	0,970	0,021	0,495			-0,017	0,677	0,041	0,338
Kön (ref. kvinna)										
			-0,062	0,039 *	-0,079	0,068 .	-0,040	0,303	-0,121	0,004 **
Födelse land (ref. Sverige)										
			0,061	0,044 *	0,111	0,010 **	0,056	0,154	-0,014	0,736
Ålder										
			-0,067	0,045 *	-0,099	0,025 *	-0,059	0,169	-0,065	0,149
Akademiska föräldrar (ref. nej)										
			0,012	0,687	0,049	0,286				
Högsta utbildning (ref. grundskola)										
Gymnasium			0,080	0,323	-0,089	0,502	0,190	0,078 .	-0,043	0,669
YH/KY-utbildning			0,030	0,547	-0,049	0,547	0,116	0,074 .	-0,057	0,367
Högskola/univ. upp till 3 år			0,054	0,422	-0,031	0,774	0,139	0,117	-0,025	0,756
Högskola/univ. längre än 3 år			0,158	0,021 *	0,001	0,993	0,210	0,020 *	0,063	0,436
Bostadsområde (ref. mindre ort/landsbygd)										
Storstad			0,160	0,001 ***	0,163	0,012 *	0,044	0,517	0,251	0,000 ***
Mellanstor stad			0,090	0,043 *	0,095	0,122	0,024	0,714	0,086	0,116
Mindre stad			0,047	0,240	-0,007	0,899	-0,017	0,752	0,140	0,008 **
Sektor (ref. privat)										
Offentlig					0,141	0,001 **				
Ideell					0,040	0,348				
Yrkestyp (ref. tjänstemannayrke)										
Arbetaryrke					0,044	0,335				
Konstant	3,088	0,000 ***	3,131	0,000 ***	3,339	0,000 ***	3,118	0,000 ***	3,204	0,000 ***
R²	0,002		0,040		0,094		0,022		0,099	
n	1188		1099		520		675		558	

5.2.4 Sammanfattning av attityderna i relation till knapphetshypotesen

För att tydliggöra analysen av prövningen av knapphetshypotesen, alltså sambanden mellan materiell trygghet och de olika attityderna till arbete, följer här en sammanfattning.

Min hypotes innebar att arbetslösa, och till viss del studerande, borde ha lägre självförverkligande och altruistisk attityd än arbetande då de lever under periodisk knapphet. Detta då dessa attityder representerar postmaterialistiska värderingar. För självförverkligande och altruistisk attityd går det inte utläsa några sådana tendenser för arbetslösa i någon av modellerna. För karriärisk attityd till arbete, som representerar materialism, förväntades motsatsen alltså att den ökar under arbetslöshet och studier. Resultaten visar istället att karriärisk attityd sjönk för arbetslösa och är rakt emot förväntningarna om att materialistiska värderingar ökar vid knapphet. *Studerar (övrigt)* är istället den sysselsättning som bäst har motsvarat förväntningarna för självförverkligande och karriärisk attityd vid knapphet.

I tidigare forskning finns inte samma specifikation av sysselsättningar som används här (enbart förvärvsarbetande eller ej). Det enda signifikanta resultatet från tidigare forskning var för karriärisk attityd som visade att förvärvsarbetande har lägre karriärisk attityd än arbetande (Berglund 2015: 169-172). Det resultatet överensstämmer med resultatet för karriärisk attityd i min studie.

Förväntningarna för interaktionseffekter mellan *sysselsättning* och *akademiska föräldrar* var att *akademiska föräldrar* kan moderera *sysselsättning* och ge olika utfall på attityd till arbete. Det förväntade var att *studerande* med *akademiska föräldrar* är mer övertygade om att utbildning är en bra investering och genom det i mindre utsträckning blir påverkade av knapphet under studietiden och behåller sina postmaterialistiska värderingar, alltså självförverkligande och altruistisk attityd till arbete. Medan dessa attityder istället förväntades sjunka för *studerande* utan *akademiska föräldrar*. Motsatt förhållande förväntades för materialistiska värderingar, alltså karriärisk attityd.

För självförverkligande attityd visade det sig att *studerar (övrigt)* med *akademiska föräldrar* har lägre självförverkligande attityd än *arbetar*. För *studerar (övrigt)* utan *akademiska föräldrar* finns inget signifikant resultat. Det motsvarar inte mina förväntningar. För *studerar högskola/universitet* utan *akademiska föräldrar* ökar den självförverkligande attityden jämfört med *arbetande* vilket inte heller är vad jag förväntat mig. För altruistisk attityd är det enbart signifikant resultat för *studerar högskola/universitet* utan *akademiska föräldrar* som ökar i relation till *arbetande* och kan inte heller motsvara mina förväntningar.

Karriärstisk attityd ökar för *studerar (övrigt)* med *akademiska föräldrar* men minskar för *studerar högskola/universitet* och *arbetslös*. Förväntningarna var att det inte skulle förändras så mycket för de med *akademiska föräldrar* utan att attityden skulle vara mer stabil och inte ändras vid periodisk knapphet under studietiden. Generellt gav *akademiska föräldrar* mer karriärstisk attityd till arbete enligt modell 2.

Sammantaget innebär detta att arbetslös och studerande som representanter för knapphetshypotesen mycket lite har motsvarat mina förväntningar om dess inverkan på attityder till arbete.

5.2.5 Sammanställning av övriga faktorerers inverkan på attityder till arbete

Här följer en kort sammanställning av övriga variabelers inverkan på de olika attityder till arbete och jämförelser med tidigare forskning i de fall som det är meningsfullt.

Den tydligaste skillnaden bland variabelerna finns mellan *kvinnor* och *män*. *Kvinnor* är mer självförverkligande och altruistiska i sin attityd till arbete medan *män* är mer karriärstiska. I relation till tidigare forskning värderade kvinnor samtliga av dessa attityder högre medan män värderade instrumentell attityd (som inte finns representerad här) högre.

Utrikesfödda har mer karriärstisk och altruistisk attityd till arbete än *födda i Sverige*. Inom självförverkligande attityd till arbete visar det sig att *utrikesfödda* är mindre självförverkligande i sin attityd till arbete än *födda i Sverige*. Variabeln och resultatet är dock något svårtolkad eftersom det inte går att veta vilket land *utrikesfödda* faktiskt är födda i.

Utbildningsnivå har i stort sett inte gett något signifikant resultat alls för någon av attityderna till arbete. Jag har även testat att använda variabeln dikotom mellan *inte högskoleutbildad* och *högskoleutbildad* men det har inte ökat signifikansen. Det enda som har varit möjligt att utläsa är att *högskoleutbildade längre än 3 år* har högre altruistisk attityd till arbete än *utbildade på grundskolenivå*. För *ålder* är de sammanlagda resultaten att karriärstisk och altruistisk attityd till arbete minskar med *ålder*. Självförverkligande attityd till arbete minskar också med *ålder* men enbart vid kontroll för *sektor* och *yrkestyp*. Detta innebär att de yngre i åldersspannet 19-35 år värderar samtliga attityder till arbete högre än de äldre.

Variabeln *bostadsområde*, visar genomgående att karriärstisk attityd till arbete är vanligare för *storstadsboende* än *boende på landsbygden*. Samma resultat visas för altruistisk attityd till arbete utom inom gruppen med *akademiska föräldrar*. I övrigt är det få signifikanta resultat för olika *bostadsområden*. För karriärstisk attityd till arbete finns liknande resultat i

tidigare forskning (Berglund 2015: 169-173). Variabeln *region* redovisas inte i regressionsanalysen då den genomgående gav osignifikanta resultat.

Variablerna *sektor* och *yrkestyp* innehåller enbart svar från *arbetande*. *Yrkestyp* visar att inom *arbetaryrken* finns en lägre självförverkligande och karriäristisk attityd till arbete än inom *tjänstemannayrken*. Variabeln *sektor* ger inget signifikant resultat för varken självförverkligande eller karriäristisk attityd till arbete. Altruistisk attityd ökar för anställda inom *offentlig sektor* jämfört med *privat sektor*.

6 Slutsatser och avslutande diskussion

I detta avslutande kapitel sammanfattas resultaten av studien och resultaten diskuteras. Kapitlet avslutas med förslag för att utveckla studerandet av ungas attityder till arbete.

I kapitlet teori och tidigare forskning skapades en ny modell för indelning av attityder till arbete. Principerna för indelning var *arbetets innehåll* och *slutprodukt*. Dessa kopplades i sin tur till Ingleharts teori om postmaterialism. I analyskapitlet genomfördes en faktoranalys utifrån Ungdomsbarometerns material som gav tre olika värderingsdimensioner till arbete. Dessa konstruerades sedan till tre index. Attityderna som blev representerade är självförverkligande, altruistisk och karriäristisk. De två förra tolkas tillhöra arbetets innehåll och anses därmed också representera postmaterialistiska värderingar. Den senare går under principen slutprodukt och ses stå för materialistiska värderingar. Se indelningen i tabell 8.

Tabell 8 Indelning av attityder till arbete i min studie utifrån målen slutprodukt och arbetets innehåll samt materialism och postmaterialism.

Slutprodukt/ materialism	Arbetets innehåll/ postmaterialism
Karriäristisk	Självförverkligande
	Altruistisk

De tre attityderna till arbete jämfördes genom medelvärdesanalys. Självförverkligande attityd fick det högsta medelvärdet på 3,433. Följt av altruistisk attityd med 3,107 och lägst medelvärde har karriäristisk attityd på 2,597.

Fortsättningen av studien gick ut på att pröva knapphetshypotesen mot attityder till arbete, representerad framförallt av arbetslöshet men till viss del även av studerande, som förväntades

ha lägre postmaterialistiska värderingar. Prövning av knapphetshypotesen med arbetslöshet och studier på individnivå har generellt inte motsvarat förväntningarna. Undantaget är *studerar (övrigt)* som har lägre självförverkligande attityd än *arbetande* och högre karriärisk attityd vilket motsvarar förväntningarna.

En möjlig förklaring till att prövning av knapphetshypotesen i stort inte har motsvarat förväntningarna kan vara att kategorierna inom variabeln *sysselsättning*¹⁹ inte kan motsvara knapphetshypotesens inverkan på attityder till arbete på ett bra sätt. Nový, Smith och Katrňák (2017) visade i sin studie att faktorer på mikronivå kan användas för att undersöka knapphetshypotesen. Även Inglehart och Abramson använde *oro för arbetslöshet* på individnivå. Men resultaten från min studie kan tolkas peka på att prövning av knapphetshypotesen med variabler på mikronivå trots allt inte fungerar som tänkt.

En annan möjlighet till att förväntningar om knapphetshypotesen inte stämmer är att min indelning av attityder till arbete inte motsvarar de i Ingleharts mening postmaterialistiska och materialistiska värderingarna. Inglehart betonar självförverkligande som en viktig komponent i postmaterialistiska värderingar och med det i åtanke bör den självförverkligande attityden vara en bra indikator för postmaterialism. Den altruistiska attityden har tydligt fokus på arbetets innehåll men jag finner att den har en svagare koppling till postmaterialism än självförverkligande attityd. Den karriäriska attityden i min studie och i Berglunds (2001, 2015) studie är de som mest liknar varandra med värderingar som hög lön, status och avancemang. Det är tydligt fokus på det materiella som arbetet ger. Men karriärisk attityd motsvarar inte förväntningarna som representant för materialistiska värderingar och liksom Berglund (2001: 179) ställer jag mig tvekan till att den trots allt kan representera Ingleharts beskrivning av materialism på ett bra sätt. För materialistiska värderingar kan det vara så att de bäst representeras av instrumentell attityd, med värden som lön och trygghet. Instrumentell attityd till arbete har jag inte haft möjlighet att undersöka då variabler för detta saknats.

Ytterligare en möjlig förklaring till att analys av knapphetshypotesen inte motsvarade förväntningarna skulle kunna vara ålder. Jag har undersökt attityder till arbete för unga och det kan vara så att yngre påverkas mindre av knapphetshypotesen än äldre. Äldre kan tänkas ha ett större behov av trygg ekonomi t.ex. med anledning av barn, hus/bostadsrätt och bil. I tidigare forskning var ofta en förklaring till olika värderingar en livscykeffekt (Berglund 2001: 185, 2015: 172-173; Cennamo & Gardner 2008: 892). I min studie har underlag för att

¹⁹ Arbetar, arbetslös, studerar (övrigt) och studerar högskola/universitet.

kunna undersöka livscykeffekt saknats. Enligt Inglehart och Abramson (1994: 336, 339-340) är inte livscykeffekt avgörande för postmaterialistiska värderingar.

Bland övriga variabler är *kön* den som nästan genomgående visar signifikanta skillnader. *Kvinnor* är mer självförverkligande och altruistiska i sin attityd till arbete medan *män* har en mer karriärisk attityd. *Utbildningsnivå* som före regressionsanalysen setts som en viktig variabel har i stort sett inte gett något signifikant resultat. Att *utbildningsnivå* inte gett större skillnad i resultat går helt emot förväntningarna om att högre utbildade har mer postmaterialistiska värderingar och lägre utbildade har mer materialistiska värderingar. Nový, Smith och Katrňák (2017: 697-698) fann att utbildningsnivå på mikronivå kunde förstärkas av ekonomisk tillväxt på makronivå men mitt resultat stämmer inte överens med dessa förväntningar.

En möjlig begränsning för studien är underlaget. Materialet från Ungdomsbarometern består inte av slumpmässigt urval och representativiteten kan med anledning av det vara osäker. Enligt Ungdomsbarometern finns det en underrepresentation av män, lågutbildade och utrikesfödda. Vid tolkning av slutsatser bör detta hållas i åtanke. Slumpmässigt urval skulle alltså kunna förbättra förutsättningarna för studien. En annan möjlig förbättring skulle kunna vara tydligare frågor till respondenterna t.ex. *ha mycket tid över till att göra vad jag vill* plockades bort ur faktoranalysen då den upplevs som dubbeltydig. Med tydligare och eventuellt fler frågor kanske andra och fler attityder skulle kunna hittas t.ex. instrumentell attityd som tydligt fanns representerad i tidigare forskning.

6.1 Utvecklingsmöjligheter för att studera ungas attityder till arbete

I det här avslutande avsnittet presenteras några förslag till utvecklingsmöjligheter för att studera ungas attityder till arbete.

För att undersöka utveckling av postmaterialism förespråkar Inglehart (2008: 133) långtidsstudier med ett stort antal svaranden. Att genomföra samma undersökning som jag gjort här vid flera tidpunkter skulle kunna ge fördjupade kunskaper. Då skulle också inflation kunna användas för att undersöka knapphetshypotesens inverkan på postmaterialistiska värderingar över tid. Kanske skulle det visa sig att makroekonomisk inverkan av inflation har större påverkan på attityder till arbete än faktorer på mikronivå eller visa sig att dessa förstärks av varandra. Genom att studera fler länder skulle också inverkan av fler makroekonomiska faktorer kunna analyseras. Liksom Nový, Smith och Katrňák (2017) gjort, skulle det då vara möjligt att undersöka både mikro- och makrofaktorer.

Ett annat förslag för att förbättra undersökningen av knapphetshypotesen i relation till attityder till arbete är att undersöka skillnader mellan arbetslösa, på kort och lång tid. Det är möjligt att det kan finnas stor skillnad i värderingar mellan dessa grupper. Förväntningarna är då att långtidsarbetslösa är mer påverkade av knapphetshypotesen och visar lägre postmaterialistiska värderingar än arbetslösa på kort sikt och arbetande.

I uppsatsen inledning nämndes att lönearbete blivit en allt viktigare del i våra liv och vårt samhälle sedan industriella revolutionen samt att arbetslivet liksom samhället är i ständig förändring. Att fortsätta forskning om attityder till arbete generellt och specifikt ungas attityder till arbete samt relatera det till teorier om samhällsförändringar såsom Ingleharts teori om postmaterialism menar jag kan vara ett bra sätt att studera arbetslivet och samhället.

Referenser

- Al-Dewany, Z. (2018). *Lata ungdomar är inget att skratta åt*. <https://www.aftonbladet.se/ledare/a/m6p8pO/lata-ungdomar-ar-inget-att-skratta-at> [2018-05-16]
- Andersson, L. (2018). *Unn från Skellefteå chefredaktör för tidningen Vi*. <https://www.norran.se/affarsliv/unn-fran-skelleftea-chefredaktor-for-tidningen-vi/> [2018-05-16]
- Barmark, M. (2009). Faktoranalys. I Djurfeldt, G. & Barmark, M. (red.) *Statistisk verktygslåda 2 -multivariat analys*. Lund: Studentlitteratur, ss. 29-103.
- Barmark, M., & Djurfeldt, G. (2009). Logistisk regression. I Djurfeldt, G. & Barmark, M. (red.). *Statistisk verktygslåda 2 - multivariat analys*. Lund: Studentlitteratur, ss. 125-148.
- Berglund, T. (2001). *Attityder till arbete i västeuropa och USA. Teoretiska perspektiv och analyser av data från sex länder*. Göteborg: DocuSys.
- Berglund, T. (2012). Work Orientations in Westen Europe and the United States. I Furåker, B. Håkansson, K. & Karlsson, J. C. (red.), *Commitment to Work and Job Satisfaction. Studies of Work Orientations*. New York: Routledge, ss. 47-66.
- Berglund, T. (2015). Attityder till arbete i Västsverige. I Bergström, A. & Ohlsson, J. (red.), *Alla dessa val : samhälle, opinion och medier i Västsverige : den västsvenska SOM-undersökningen 2014*. Göteborg: SOM-institutet, ss. 161-176.
- Bryngelson, B., & Eckhardt, K. (2018) *Ungdomsarbetslösheten sjunker i Skåne*. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=96&artikel=6952675> [2018-05-16]
- Cennamo, L., & Gardner, D. (2008). Generational differences in work values, outcomes and person-organisation values fit. *Journal of Managerial Psychology*, 23(8), ss. 891-906.
- Clarke, H. D., & Dutt, N. (1991). Measuring Value Change in Western Industrialized Societies: The Impact of Unemployment. *The American Political Science Review*, 85(3), ss. 905-920.
- Danemark, B., Ekström, M., Jakobsen, L., & Karlsson, J. C. (1997). *Att förklara samhället*. Lund: Studentlitteratur.
- Djurfeldt, G. (2009a). Enkel regressionsanalys. I Djurfeldt, G. & Barmark, M. *Statistisk verktygslåda 2 - multivariat analys*. Lund: Studentlitteratur, ss. 53-67.
- Djurfeldt, G. (2009b). Förberedelser - att lära känna sina data. I Djurfeldt, G. & Barmark, M. *Statistisk verktygslåda 2 - multivariat analys*. Lund: Studentlitteratur, ss. 25-67.

- Djurfeldt, G. (2009). Multipel regressionsanalys (MRA). I Djurfeldt, G. & Barmark M. (red.), *Statistisk verktyglåda 2 - multivariat analys*. Lund: Studentlitteratur, ss. 105-124.
- Djurfeldt, G., Larsson, R., & Stjärnhagen, O. (2003). *Statistisk verktyglåda: Samhällsvetenskaplig orsaksanalys med kvantitativa metoder*. Stockholm: Studentlitteratur.
- Globalis. (2018). *HDI - index för mänsklig utveckling*. <https://www.globalis.se/Statistik/HDI-maensklig-utveckling> [2018-05-18]
- Goldthorpe, J. H., Lockwood, D., Bechhofer, F., & Platt, J. (1968). *The affluent worker: industrial attitudes and behaviour*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hansen, L., H., & Orban, P. (2002). Inledning. I Hansen, L., H., & Orban, P. (red.), *Arbetslivet*. Lund: Studentlitteratur, ss. 13-32.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization. Cultural, economic, and political change in 43 societies*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Inglehart, R. F. (2008). Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006. *West European Politics*, 31(1-2), ss. 130-146.
- Inglehart, R., & Abramson, P. R. (1994). Economic security and value change. *American political science review*, Vol. 88(2), ss. 336-354.
- Karlsten, E. (2016). *LISTA: Sveriges största youtubers*. <http://emanuelkarlsten.se/04/lista-sveriges-storsta-youtubers/> [2018-05-18]
- Kotaleski, M. (2018). *Framtidens entreprenörer möts i tekniktävling*. <https://www.nyteknik.se/startup/33-listan/framtidens-entreprenorer-mots-i-tekniktavling-6914125> [2018-05-16]
- Nový, M., Smith, M. L., & Katrňák, T. (2017). Inglehart's scarcity hypothesis revisited: Is postmaterialism a macro- or micro-level phenomenon around the world? *International Sociology*, 32(6), ss. 683-706.
- Ros, M., Schwartz, S. H., & Surkiss, S. (1999). Basic individual values, work values, and the meaning of work. *Applied Psychology: An International Review*, 48(1), ss. 49-71.
- Sayer, A. (2000). *Realism and social science*. London: SAGE.
- SCB. (2017a). *Så mäter SCB inflation – skillnaden mellan KPI, KPIF och HIKP*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2017/Sa-mater-SCB-inflation--skillnaden-mellan-KPI-KPIF-och-HIKP/> [2018-05-16]

- SCB. (2017b). *Unik tillväxt när Sverige gick från jordbruk till tjänster*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2017/Unik-tillvaxt-nar-Sverige-gick-fran-jordbruk-till-tjanster/> [2018-05-06]
- SCB. (2018). *SCB:s statistik om BNP*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/samhallets-ekonomi/bnp---bruttonationalprodukten/#fad68e7e-0af2-4506-953b-4c02a43b379a> [2018-05-18]
- SOM-institutet. (2017). *Den svenska SOM-undersökningen*. <https://som.gu.se/undersokningar/den-vastsvenska-som-undersokningen> [2018-03-22]
- Thomasson, C. (2018). *Underbara Clara gick in i väggen: "Det kändes pinsamt"*. <https://www.expressen.se/halsoliv/manskligt/underbara-clara-gick-in-i-vaggen-det-kandes-pinsamt/> [2018-05-16]
- TV4 (2017). *Livskarriär istället för jobbkarriär*. <https://www.tv4.se/nyhetsmorgon/klipp/livskarri%C3%A4r-ist%C3%A4llet-f%C3%B6r-jobbkarri%C3%A4r-3863093> [2018-05-18]
- Ungdomsbarometern. (2018). *Det här är ungdomsbarometern*. <http://www.ungdomsbarometern.se/det-har-ar-ungdomsbarometern/> [2018-05-01]
- Ungdomsbarometern, & Scandia. (2017). *Unga nu och då - trender och förändringar under 30år*. <http://www.ungdomsbarometern.se/rapporter/> [2018-01-18]
- World Value Survey (2018a). *Findings and Insights*. <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp> [2018-05-10]
- World Value Survey (2018b). *What we do*. <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp> [2018-07-08]
- Yeganeh, H. (2017). Cultural modernization and work-related values and attitudes: An application of Inglehart's theory. *International Journal of Development Issues*, 16(2), ss. 130-146.

Appendix 1

Tabell 1 Sysselsättning

Vilken är din huvudsakliga sysselsättning just nu?

Studerar på gymnasiet	Studerar på högskola/universitet	Studerar på YH/KY-utbildning	Studerar på komvux	Studerar annan utbildning t.ex. på folkhögskola	Arbetar	Är arbetslös/söker jobb	Annat
36	286	29	42	20	658	134	48

Tabell 2 Kön

Är du...

Kvinna	Man
628	625

Tabell 3 Födelseland

Är du född i Sverige?

Ja	Nej
1109	144

Tabell 4 Ålder

Hur gammal är du?

20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
110	109	79	87	106	97	90	69	60	71	85	60	100	78	52

Tabell 5 Akademiska föräldrar

Har någon av dina föräldrar en akademisk högskole-/universitetsexamen?

Ja, en	Ja, båda	Nej	Vet inte
349	302	522	80

Tabell 6 Utbildningsnivå

Vad är din högsta avslutade utbildning?					
Högstadiet	Gymnasiet	YH/KY- utbildning	Högskoleutbildning - 3 år eller kortare	Högskoleutbildning - längre än 3 år	Annat
51	636	85	226	228	23

Tabell 7 Bostadsområde

Hur stor är orten du bor på idag?			
Storstad (t.ex. Stockholm, Göteborg, Malmö)	Mellanstor stad (t.ex. Västerås, Umeå, Jönköping)	Mindre stad (t.ex. Piteå, Trelleborg, Nyköping)	Mindre ort/landsbygd
482	365	215	191

Tabell 8 Sektor

Inom vilken sektor arbetar du?			
Offentlig sektor	Privat sektor	Ideell sektor	Vet inte/osäker
227	343	10	76

Tabell 9 Yrkestyp

Hur skulle du definiera ditt yrke?		
Tjänstemannayrke	Arbetaryrke	Vet inte/osäker
270	332	53

Tabell 10 Region

Var bor du någonstans?								
Stockholm	Östra Mellan- sverige	Sydsverige	Norra Mellan- sverige	Mellersta Norrland	Övre Norrland	Småland med öarna	Västsverige	Utanför Sverige
344	171	215	91	49	38	76	264	5

Appendix 2

Tabell 1 Faktorladdningar av 12 påståenden om vad som är viktigt i arbetslivet.

	Komponenter		
	1	2	3
tjäna riktigt mycket pengar	-,355	-, 773	,208
bli riktigt bra på någonting	,197	-,255	, 471
bidra till ett bättre samhälle/värld	, 772	-,001	,118
ha kul	,121	,045	, 706
starta/bygga upp något från grunden	,302	-, 563	-,099
ha mycket tid över till att göra vad jag vill	-,235	-,081	, 658
uppnå hög status/bli respekterad i samhället	-,034	-, 769	,016
resa/bo utomlands	,039	-, 669	-,026
förstå mig själv och världen bättre	, 697	-,122	,102
få ta stort ansvar/leda andra	,351	-, 582	-,099
göra någonting som jag är intresserad av	,176	,148	, 761
utvecklas och få möjlighet att utnyttja min potential	, 438	-,045	, 464

Tabell 2 Faktorladdningar, utan variabeln *ha mycket tid över till att göra vad jag vill*.

	Komponent		
	1	2	3
tjäna riktigt mycket pengar	,191	,763	,440
bli riktigt bra på någonting	,601	,254	,003
bidra till ett bättre samhälle/värld	,221	,027	-,734
ha kul	,712	-,059	-,040
starta/bygga upp något från grunden	-,082	,576	-,325
uppnå hög status/bli respekterad i samhället	,039	,775	,103
resa/bo utomlands	-,092	,664	-,126
förstå mig själv och världen bättre	,157	,137	-,718
få ta stort ansvar/leda andra	,032	,610	-,226
göra någonting som jag är intresserad av	,852	-,152	,016
utvecklas och få möjlighet att utnyttja min potential	,655	,059	-,198

Tabell 3 Faktorladdningar utan variablerna *ha mycket tid över till att göra vad jag vill och ha kul*.

	Komponenter		
	1	2	3
tjäna riktigt mycket pengar	,710	,238	,466
bli riktigt bra på någonting	,190	,703	,027
bidra till ett bättre samhälle/värld	,072	,240	-,722
starta/bygga upp något från grunden	,608	-,069	-,284
uppnå hög status/bli respekterad i samhället	,763	,070	,142
resa/bo utomlands	,698	-,128	-,118
förstå mig själv och världen bättre	,186	,168	-,704
få ta stort ansvar/leda andra	,627	,050	-,193
göra någonting som jag är intresserad av	-,182	,820	-,045
utvecklas och få möjlighet att utnyttja min potential	,014	,740	-,186

Tabell 4 Faktorladdningar utan variablerna *ha mycket tid över till att göra vad jag vill, ha kul och tjäna riktigt mycket pengar*.

	Komponenter	
	1	2
bli riktigt bra på någonting	,640	,121
bidra till ett bättre samhälle/värld	,598	,174
starta/bygga upp något från grunden	,071	,669
uppnå hög status/bli respekterad i samhället	-,028	,727
resa/bo utomlands	-,075	,726
förstå mig själv och världen bättre	,530	,280
få ta stort ansvar/leda andra	,123	,673
göra någonting som jag är intresserad av	,804	-,265
utvecklas och få möjlighet att utnyttja min potential	,792	-,021

Tabell 5 Faktorladdningar utan variablerna *ha mycket tid över till att göra vad jag vill, ha kul och starta/ bygga upp något från grunden.*

	Komponent		
	1	2	3
tjäna riktigt mycket pengar	,215	,776	,373
bli riktigt bra på någonting	,717	,199	,019
bidra till ett bättre samhälle/värld	,183	,006	-,777
uppnå hög status/bli respekterad i samhället	,034	,787	,024
resa/bo utomlands	-,189	,687	-,244
förstå mig själv och världen	,121	,108	-,757
bättre			
få ta stort ansvar/leda andra	,039	,589	-,270
göra någonting som jag är intresserad av	,801	-,148	-,051
utvecklas och få möjlighet att utnyttja min potential	,729	,016	-,199

Appendix 3

Tabell 1 Fördelning självförverkligande attityd.

Värdering av attityd	1	1,333	1,667	2	2,333	2,667	3	3,333	3,667	4
Antal	7	6	3	23	25	71	217	228	316	340

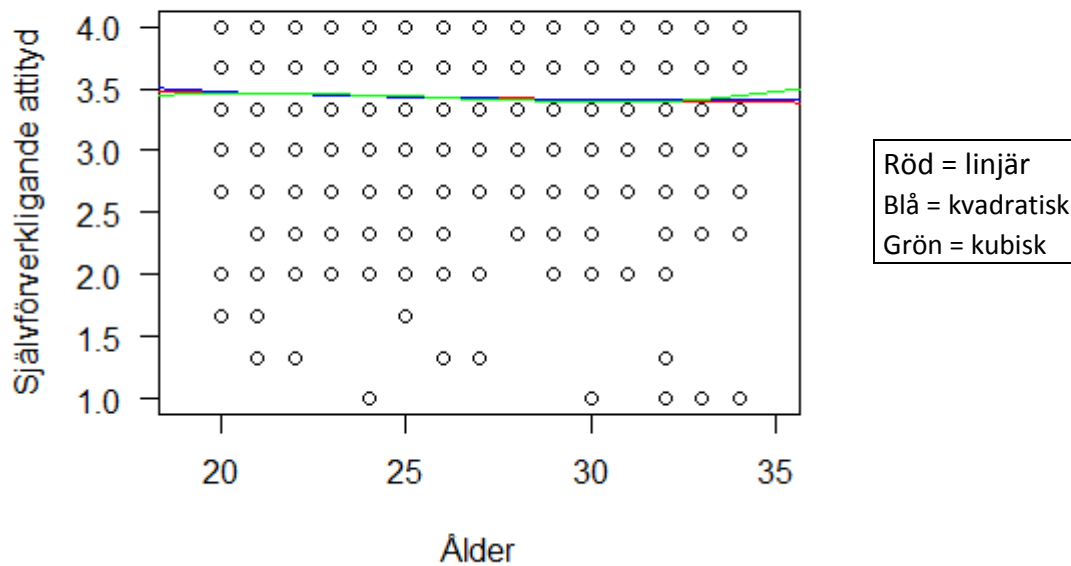
Tabell 2 Fördelning av karriärisk attityd.

Värdering av attityd	1	1,25	1,5	1,75	2	2,25	2,5	2,75	3	3,25	3,5	3,75	4
Antal	12	19	40	82	127	174	190	181	162	90	67	37	41

Tabell 3 Fördelning av altruistisk attityd.

Värdering av attityd	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4
Antal	16	27	110	165	383	276	259

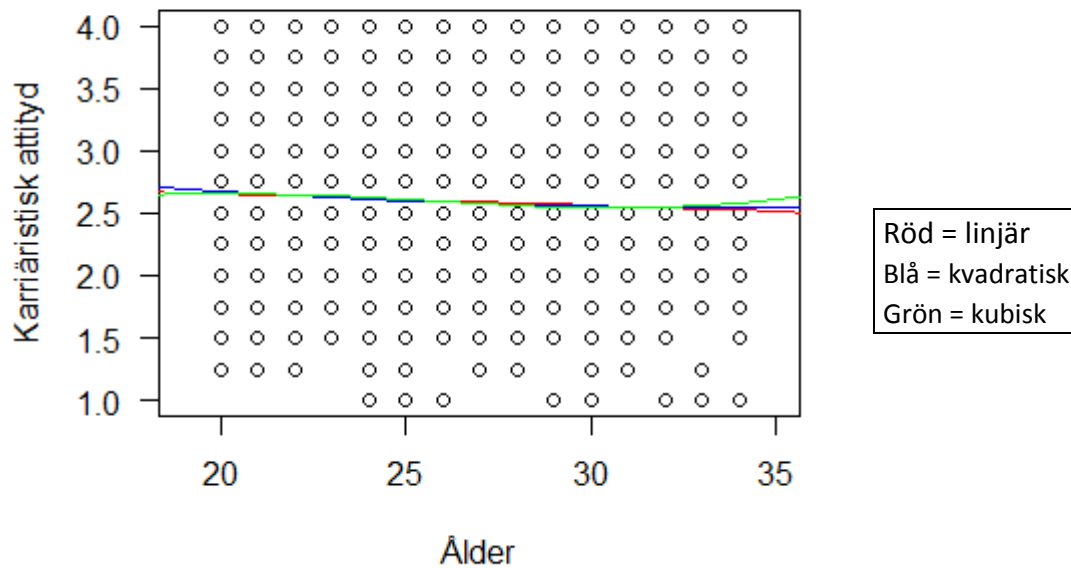
Appendix 4

Figur 1 Test av kurvsamband mellan självförverkligande attityd och ålder.

Tabell 1 Formel för kurvsamband mellan självförverkligande attityd och ålder.

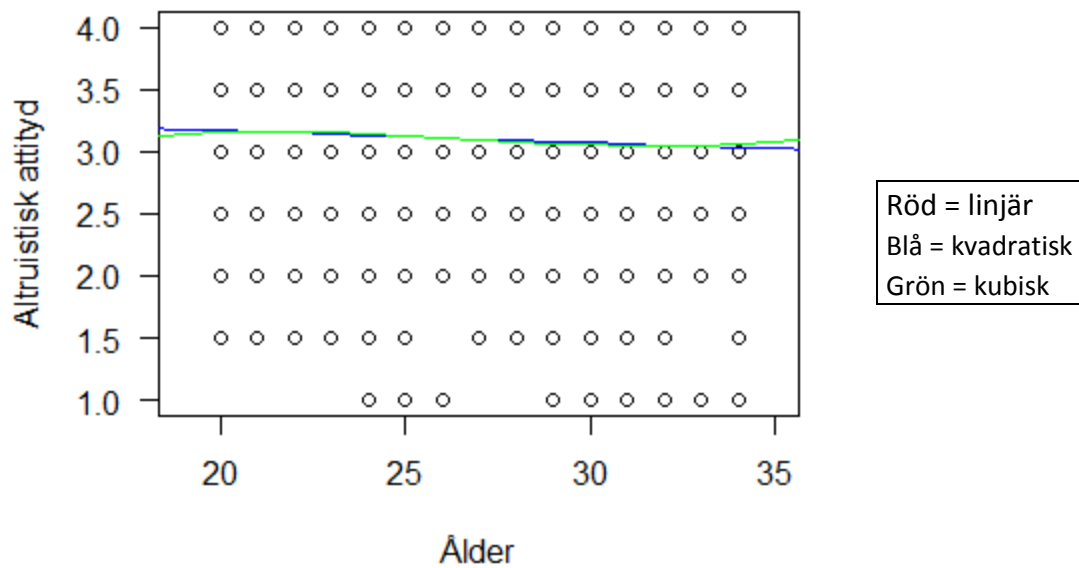
Linjär	$3.567 - 0.005x$
Kvadratisk	$3.933 - 0.033x + 0.001x^2$
Kubisk	$0.581 + 0.355x - 0.014x^2 + 0.000x^3$

Figur 2 Test av kurvsamband mellan karriärstisk attityd och ålder.

Tabell 2 Formel för kurvsamband mellan karriärstisk attityd och ålder.

Linjär	$2.847 - 0.009x$
Kvadratisk	$3.342 - 0.047x + 0.001x^2$
Kubisk	$-0.007 + 0.340x - 0.014 + 0.000x^3$

Figur 3 Test av kurvsamband mellan altruistisk attityd och ålder.

Tabell 3 Formel för kurvsamband mellan altruistisk attityd och ålder.

Linjär	$3.366 - 0.010x$
Kvadratisk	$3.368 - 0.010x + 0.000x^2$
Kubisk	$-0.476 + 0.435x - 0.0170x^2 + 0.000x^3$